

Organizace a způsob trávení volného času žáků ZŠ ve Zlínském kraji

Hana Drgová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Drgová**
Osobní číslo: **H160015**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Organizace a způsob trávení volného času žáků ZŠ ve Zlínském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti volného času se zaměřením na volnočasové aktivity a organizaci volného času žáků základních škol ve Zlínském kraji.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. Pedagogika volného času. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-471-6.

SPOUSTA, Vladimír. Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Romana Divošová**
Centrum jazykového vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: **10. ledna 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně*11.1.2019*.....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá způsobem trávení a organizace volného času žáků základních škol ve Zlínském kraji. Cílem teoretické části je vysvětlení samotného pojmu, historické zmapování volného času, jeho výchovné zhodnocení, představení odlišných pohledů na volný čas formou příkladů, popis významu zájmové činnosti v životě dětí a mládeže, specifikace jak činitelů ovlivňujících volný čas, tak i prostředí volnočasových aktivit. Praktická část je zaměřena na výzkum, jehož podstatou je zhodnocení způsobu, jakým žáci základních škol ve Zlínském kraji tráví svůj volný čas, se zaměřením na rozdíly mezi organizací a způsobem trávení volného času dívek a chlapců, žáků z měst a vesnic a žáků prvního a druhého stupně základních škol. Pro lepší přehlednost jsou výsledky výzkumu zaznamenány v tabulkách a grafech.

Klíčová slova: aktivity, volný čas, zájmová činnost, žáci

ABSTRACT

This thesis deals with ways of spending and organising primary school pupils free time in the Zlín Region. The aim of the theoretical part is to explain the concept itself, to historically map out free time, its educational evaluation, to present different views of free time in the form of examples, to describe the meaning of interest activities in the life of children and youth, to specify factors influencing leisure time as well as leisure time activities. The practical part is focused on research, whereby the main point of which is the evaluation of how primary school pupils in the Zlín Region spend their free time, focusing on the differences between organisation and girls and boys ways of spending free time, pupils from cities and villages, younger primary school pupils as well as older pupils. For better clarity, the research results are recorded in tables and charts.

Keywords: activities, leisure time, interest activity, pupils

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala Mgr. Romaně Divošové za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné připomínky, věnovaný čas a zejména za milé a vstřícné chování.

Rovněž bych chtěla poděkovat vedení ZŠ Újezd a ZŠ Luhačovice za umožnění sběru dat pro mou práci.

V neposlední řadě děkuji mé rodině za trpělivost a podporu.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 HISTORIE VOLNÉHO ČASU	13
1.1 Pravěk	13
1.2 Starověk	13
1.2.1 Starověké Řecko	13
1.2.2 Starověký Řím	14
1.3 Středověk	14
1.4 Novověk	15
2 VOLNÝ ČAS	20
2.1 Výchovné zhodnocení volného času	21
2.2 Různé pohledy na volný čas	22
3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ ORGANIZACI A ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	26
3.1 Vliv genetiky	27
3.2 Vliv prostředí	27
3.3 Vliv rodiny	29
3.4 Vliv skupin	31
3.5 Vliv médií	32
3.6 Vlastní aktivita	34
4 FUNKCE A VÝZNAM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	35
4.1 Funkce volného času	35
4.1.1 Funkce výchovně-vzdělávací	36
4.1.2 Funkce zdravotní	36
4.1.3 Funkce sociální	37
4.1.4 Funkce preventivní	37
4.2 Význam zájmové činnosti v životě jedince	37
4.2.1 Děti v předškolním věku	38
4.2.2 Mladší školní věk	38
4.2.3 Starší školní věk	39
4.2.4 Dospívání	40

5	PROSTŘEDÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	42
5.1	Státní instituce	43
5.1.1	Školní zařízení	43
5.1.2	Mimoškolní instituce a zařízení	46
5.2	Neziskové organizace	49
5.3	Církevní a náboženské společnosti	50
5.4	Privátní komerční sféra, zaměřena především na zájmové aktivity sportovní	50
5.5	Domov a rodina.....	51
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	53
6	VÝZKUM.....	54
6.1	Výzkumný problém	54
6.2	Cíl výzkumu	55
6.3	Hypotézy (věcné).....	55
6.4	Metoda sběru dat.....	56
6.5	Výzkumný soubor.....	56
7	VÝSLEDKY A SHRNUÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	58
7.1	Rozdělení respondentů	58
7.2	Volnočasové aktivity a kroužky	59
7.2.1	Položka č. 4 – četnost návštěv kroužků a volnočasových aktivit	60
7.2.2	Položka č. 6 – spokojenost žáků s četností návštěv kroužků a volnočasových aktivit	62
7.2.3	Položka č. 8 – spokojenost žáků s jejich aktivitami a kroužky.....	63
7.2.4	Položka č. 7 – důvody návštěv volnočasových aktivit a kroužků	64
7.2.5	Položka č. 11- příčiny případné nižší variability navštěvovaných aktivit.....	65
7.2.6	Položky č. 5,9,10 – výběr volnočasových aktivit a jejich (ne)obliba u žáků	66
7.3	Vrstevníci	69
7.4	Škola	70
7.4.1	Položka č. 15 – četnost návštěv školní družiny u žáků prvního stupně ZŠ	70
7.4.2	Položka č. 18 – příprava žáků do školy.....	71
7.5	Rodina.....	73
7.5.1	Položka č. 19 – čas strávený s rodinou v rámci pracovních dní	73
7.5.2	Položka č. 20 – čas strávený s rodinou v rámci víkendů a prázdnin	74
7.5.3	Položka č. 21 – dohled rodičů nad volným časem jejich dětí.....	74
7.5.4	Položka č. 22- osoba odpovědná za volbu způsobu trávení volného času	75
7.6	Informační technologie	76
7.6.1	Položka č. 16- kvantita času stráveného žáky na informačních technologiích	76
7.6.2	Položka č. 17 – kvalita času stráveného žáky na informačních technologiích	79

7.7 Ostatní položky	80
7.7.1 Položka č. 12- způsob trávení volného času žáků mimo organizované aktivity.....	80
7.7.2 Položka č. 13 – preference společnosti pro využití volného času.....	83
7.7.3 Položka č. 23- zjišťování kreativity ve tvorbě náplně volného času.....	84
ZÁVĚR.....	85
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	87
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	90
SEZNAM PŘÍLOH	92

ÚVOD

Volný čas je nedílnou součástí života člověka. Téma využití volného času dětí a mládeže, které bylo zvoleno pro tuto bakalářskou práci, je tématem stále více diskutovaným a aktuálním. Za posledních deset let se výrazně zintenzivnila výzkumná činnost orientovaná na život dětí. Proběhla řada šetření zaměřená na jejich zájmy, způsoby trávení volného času, základní hodnotové orientace a postoje.

V oblasti mimoškolního života dětí došlo v posledních letech k rychlému vývoji. Kromě masivního nástupu informačních technologií nastaly změny v institucionálním zabezpečení volného času, v postupné komercializaci kultury i sportu. Volný čas ovšem zůstává nadále specifickou, jedinečnou a nenahraditelnou součástí každodenního života dětí i dospělých. Je to čas na odpočinek, regeneraci fyzických i psychických sil, společenská setkání, poznávání světa z různých perspektiv, na naplňování zájmů, potřeb, hodnot a na seberealizaci v různých aktivitách. Správný výběr volnočasových aktivit také vede k celkovému rozvoji osobnosti jedince a přispívá i identifikaci sebe samého. Kvalitní a smysluplné prožívání volného času dětí a mládeže je právem považováno za prevenci sociálně patologických jevů.

Tato práce má teoreticko-empirický charakter, je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V úvodu teoretické části bude popsán vývoj volného času z historického hlediska, dále se zde vymezí pojem volný čas, a tento se také výchovně zhodnotí. Následují kapitoly, které popíší různé pohledy na volný čas, vývoj zájmové činnosti v životě dětí a mládeže z pohledu vývojové psychologie, a v neposlední řadě také funkce a význam volnočasových aktivit. Závěr teoretické části se zaměří na specifikaci prostředí volnočasových aktivit a činitele ovlivňující volný čas.

V praktické části bude stanoven výzkumný problém, cíl výzkumu, hypotézy a také výzkumné otázky. Tato část dále popíše metodu, zkoumaný vzorek a průběh průzkumu. V hlavní kapitole praktické části bude obsaženo vyhodnocení dotazníků a analýza výsledků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE VOLNÉHO ČASU

Volný čas je historicky vzniklý jev. Je však z určitého hlediska i dočasný. Vznikl diferenciací lidského času. Smysl volného času souvisí hlavně s prací a s postupným vývojem výrobních sil a výrobních vztahů. V této souvislosti se mění i volný čas (Zich, 1978, s. 45).

Volným časem lidé disponovali v každé historické době, ovšem rozsah volného času a hodnocení jeho významu se proměňovalo současně se změnami materiálních a sociokulturních podmínek života. Je zřejmé, že význam volného času narůstal s tím, jak se zvětšoval jeho rozsah. Rozsah volného času ovlivnily postupné změny podmínek, k nimž docházelo během vývoje lidské společnosti. Změny životních podmínek zasáhly do biologického rytmu života, k němuž patří pravidelné střídání aktivit a odpočinku (Knotová, 2011, s. 9).

1.1 Pravěk

Pravěk je úvodním obdobím vývoje lidstva, z něhož nejsou dochovány památky písemné, ale převážně jen pozůstatky hmotné a duchovní kultury lidí (Mandelová, 2002, s. 4).

Dle Sokola (2006, s. 1) se sběračsko-lovecké společnosti věnovaly obstarávání potravy velmi skrovně, jen několik hodin denně, a zbytek dne nejspíše věnovaly společenským vztahům, což patřilo do sféry volného času (Knotová, 2011, s. 9). Z období pravěku ovšem nemáme žádné určité informace, i když se nám zachovaly různé malby, sošky apod. Nelze z toho však soudit, zda byly vytvořeny ve volném čase jako svobodná iniciativa autora nebo vznikly jako součást přípravy k lovu nebo k jiné činnosti. Jedná se spíše o spekulace, i když je na druhou stranu velmi pravděpodobné, že tehdejší lidé měli nějaký volný čas, ovšem pochopitelně v mnohem menším měřítku než dnes (Janiš, 2009, s. 5).

1.2 Starověk

V období starověku již máme jistotu o způsobu trávení volného času, zejména z území starověkého Řecka a starověkého Říma (Janiš, 2009, s. 5).

1.2.1 Starověké Řecko

Už staří Řekové hledali smysluplné a užitečné naplnění volného času v kultivaci těla a ducha, v jejímž rámci se dostalo důstojného místa i umění. Aristoteles o něm hovoří jako o vhodném zaměstnání pro chvíle „prázdné“ – volna (Spousta, 1998, s. 26). Aristote-

les dále tvrdí, že „blaženost předpokládá volný čas“ (Pácl in Spousta et al., 1997). Do volnočasových aktivit však nezahrnuje hru a odpočinek, protože jsou přímo či nepřímo spjaty s prací. Volný čas by jedinec měl v Aristotelově podání věnovat přemýšlení, úvaze i správě státu (Janiš, 2009, s. 6). Avšak přes všechnu jednostrannost a ideálnost v pojetí volného času zůstává Aristoteles v ledačems blízky modernímu člověku. I my toužíme a vyzdvihujeme volný čas jako důležitou složku moderního života dnešní civilizace, pocítujeme, že volný čas má mít člověk především pro sebe (Švigová, 1967, s. 21).

Ve starověkém Řecku, a to jak ve Spartě, tak i v Athénách tvořila velkou část obyvatelstva skupina otroků, a proto byl volný čas využíván především svobodnými občany (Janiš, 2009, s. 5).

Dalšími volnočasovými aktivitami pasivními (pro diváky) i aktivními (pro účastníky), byly divadelní nebo sportovní hry. Nejznámějšími jsou hry olympijské, které v modifikované podobě a s velkou časovou přestávkou přetrvaly dodnes (Janiš, 2009, s. 6).

1.2.2 Starověký Řím

Římská kultura přejala hodně podnětů ze starověkého Řecka. Z hlediska volného času je významnou osobností Lucius Annaeus Seneca, který sepsal pojednání, jež se přímo nazývá „*O volném čase*“, a rozvíjí myšlenky Aristotela. Seneca především rozvíjel Aristotelovu myšlenku symbiózy volného času a filozofie (Pácl in Spousta et al., 1997).

Známější volnočasovou aktivitou z období římského impéria byly gladiátorské hry či jiná představení, která se konala v nejrůznějších amfiteátrech. Jednalo se například o rekonstrukci bitev apod. Gladiátorské hry byly zejména pasivní volnočasovou aktivitou pro římské občany, kteří však mohli aktivně zasáhnout do dění v aréně tím, že o životě některých gladiátorů bylo rozhodnuto pomocí palce, který buď ukazoval směrem nahoru- život, nebo směrem dolů- smrt (Janiš, 2009, s. 6).

1.3 Středověk

V období středověku byl volný čas zcela v moci církve, která téměř zapověděla jakkoliv sportovní aktivity, a volný čas byl vymezen jen do období církevních svátků (Janiš, 2009, s. 6). Podobně jako ve starověku má v této době nejvyšší hodnotu rozjímání. Toto rozjímání se však vůbec nepodobá tomu, které měl na mysli Aristoteles. Rozjímání se podle pojetí středověku mělo týkat jen a jen modlitby a zbožné rozmluvy

s Bohem. V té době však nebyly sváteční dny plné klidu, a pobožností stejným přínosem pro všechny. Oddat se cele Bohu mohli jen zástupci Boha na zemi. Chudí lidé, kteří si potřebovali nutně vydělat na holé živobytí, museli slavit sváteční dny nejen pod trestem božím, ale i světským. Sváteční dny byly často prosazovány i proti vůli sedláků a řemeslníků. Pro tyto vrstvy však nemělo nicnedělání ve svátečních dnech hédonistický charakter. Nebylo volným časem a činností pro jejich potěšení, ale pro Boha. Vše pozemské bylo hříchem a člověk se styděl za své lidské potřeby (Švigová, 1967, s. 23).

Církev však nepřímo napomohla ke vzniku zřejmě nejznámější středověké volnočasové zábavy, kterou byly rytířské turnaje. Během středověku totiž byly podnikány z důvodu osvobození křižácké války, a rytíři se tak často utkávali i mezi sebou, což přinášela pro lidi zábavu a napínavou podívanou (Janiš, 2009, s. 7).

První významnou osobností, která se rozhodla nabourat neatřesitelnou pozici církve, byl italský pedagog Vittorino Ramboldini de Feltre, kterému se podařilo vybudovat tzv. „*Dům radosti*“, kde kombinoval teoretické poznatky s tělesným rozvojem. Svěřence učil lukostřelbě, plavání, jízdě na koni a podobně. Žáci si sami organizovali hry, kterých se účastnili i učitelé, věnovali se tak i výchově mimo vyučování a snažili se pozitivně ovlivňovat trávení volného času dětí a mládeže ve svém zařízení (Janiš, 2009).

1.4 Novověk

Počátky výchovy ve volném čase v novodobé společnosti jsou spjaty s proměnami práce a životního způsobu obyvatel měst a vesnic, především po skončení třicetileté války, roku 1648.

Ještě před tímto obdobím se již okrajově zmínil o volném čase Thomas More (1478-1553), který v roce 1516 vydal svou knihu s názvem „*Utopie*“, kde představil ideální společnost. V této knize se zmiňuje o hře jako prostředku intelektuálního rozvoje, a zároveň upozorňuje na nežádoucí typy her, jakými jsou například různé hazardní hry (Janiš, 2009, s. 6).

Podobně jako More publikoval i Thomas Campanella (1568-1639) svou představu ideálního státu pod názvem *Sluneční stát*. Zaměřuje se především na názorné vyučování, které přechází až v hravé vyučování. Zmiňuje se taktéž o výchovných zřízeních pro děti od dvou let, kde se děti nejen názorně učí, ale také si hrají pod odborným dohledem (Němec, 2002).

Roku 1534 byl založen řád „*Tovaryšstvo Ježíšovo*“, který měl sloužit jako obrana proti reformačním snahám v Evropě. Znamějším pojmenováním tohoto řádu je termín „*jezuité*“. Tento řád se nevěnoval pouze vzdělávání, ale na jezuitských kolejích byly podporovány i volnočasové aktivity, které měly i sportovní ráz. Záporcem však bylo, že jednotlivé aktivity byly orientovány na výkon jedince, a byla tak podporována nezdravá soutěživost (Janiš, 2009, s. 8).

V průběhu 17. století si bohatší obyvatelé měst začali mimo město budovat víkendové domy, ve městech vznikaly první kluby, kavárny, spolky a společnosti dospělých. Bylo oddělováno bydliště, pracoviště a místo volného času. V době, kdy začal vznikat strojový průmysl, docházelo ke zkracování pracovní doby dělníků, která doposud tvořila podstatnou část dne a celého života dospělých, mládeže a dětí, a lidé získali dostatek času na regeneraci pracovní síly, na sebevzdělávání, rozvoj zájmů a na sociální a veřejnou činnost. Začaly se objevovat vzdělávací, hudební, divadelní, tělovýchovné nebo turistické aktivity, pořádaly se výlety, slavnosti nebo shromáždění, vznikaly kluby, dělnické domy, zájmové, odborové, sociální i politické organizace. Nejprve se aktivity a zařízení obracely především k dospělým, aby se předešlo patologickému trávení volného času (alkoholismu), ale postupem času svou pozornost začaly obracet také na mládež a děti (Pávková a kol., 2002, s. 21). Tímto se zabýval Robert Owen (1771-1858), který věřil, že pokud dítě vyrůstá v prostředí, kde vidí vzorce špatného chování, tak se tyto vzorce přenesou na něj, a ono je pak předává dál a dál. Přínosem Roberta Owena tehdy bylo zlepšení života dělníků a jejich dětí v továrně i mimo továrnu. Dokázal tím, že žádoucí trávení volného času má pozitivní vliv na jedince, jeho práci, jeho okolí, a tím i celou společnost (Janiš, 2009, Medynskij, 1953; Štverák, 1983).

V 19. století se pojetím volného času zabýval například francouzský sociolog J. Dumazedier, dle něžž má volný čas 4 dimenze. Tou první je, že volný čas osvobozuje člověka od povinností určitého druhu, což je výsledkem svobodné volby. Druhou dimenzí je nezainteresovanost, což znamená, že volný čas nemá žádný zistný cíl, jako práce či povinnosti v domácnosti, nebo činnost v politické, společenské či jiné organizaci. Třetí dimenzí je hédonistická povaha volného času, v tomto případě má tento lidem poskytovat uspokojení. Tou poslední, čtvrtou dimenzí, je, že volným časem člověk uspokojuje své vlastní osobní požadavky (Zich, 1978).

V druhé polovině 19. století dochází k založení významné tělovýchovné organizace „*Sokol*“, a to v roce 1862 Miroslavem Tyršem. Jednalo se o první český gymnastický spo-

lek, jehož původní název zněl „*Tělocvičná jednota pražská*“. Úkolem a posláním Sokola nebylo jen rozvíjet tělesnou zdatnost, ale i podpořit vlastenecké smýšlení obyvatel Českých zemí v tehdejší Rakouské monarchii. Obsah Sokola byl koncipován tak, že se orientoval nejen na cvičení, ale také na jízdu na kole, posilování, box, atletické disciplíny atd. (Janiš, 2009, s. 9). V tomto období se také začaly rozvíjet další aktivity, například loutková divadla a knihovny (Pávková a kol., 2002).

V neposlední řadě je toto období pilotní pro rozvoj další koncepce mimoškolní výchovy, kterou je skauting, jehož duchovním otcem byl anglický sir Robert Baden-Powell. Do Českých zemí jej přinesl Antonín František Svojsík, který se stal učitelem, procestoval velkou část světa, mimo jiné i Londýn, kde se seznámil s dílem výše zmiňovaného Roberta Baden-Powella (*Scoutingforboys*). V roce 1912 vydává k příležitosti Všesokolského sletu knihu s názvem „*Základy junáctví*“, která je nazývána „*Bibli českého skautingu*“. O dva roky později, přesně 15. června 1913, zakládá spolek „Junák“, a o několik málo měsíců později je založena dívčí větev tohoto spolku (Janiš, 2009, s. 10).

Problematikou volného času přelomu 19. a 20. století se zabýval například také Thorstein Veblen, který však k této problematice zaujal negativní postoj, a to zejména díky svému přesvědčení, že skupina lidí postavených nejvýše v dané společnosti, vykonává nej-různější volnočasové aktivity jen jako důkaz svého bohatství. Veblen tento způsob trávení volného času nazývá „*ostentativní zahálkou*“, která je vnějším symbolem společenského postavení. Upozorňuje na spotřební způsob života, kdy finanční výdaje za nakoupené zboží převyšují skutečné potřeby jedince (Pácl in Spousta, 1997).

V meziválečném období vznikaly především společná zařízení pro mladé a dospělé v oblasti tělovýchovy, sportu, turistiky (tělocvičny, sportovní hřiště a stadiony tělovýchovných a sportovních organizací, chaty a trasy zřizované péčí turistických organizací). Stav v tehdejší Československu se začal přibližovat situaci v pokročilejších západoevropských zemích (Pávková a kol., 2002, s. 22).

V poválečném období se dále rozšiřovaly sítě dosavadních typů zařízení, především školních družin a klubů, domů pionýrů a mládeže, lidových škol umění a jejich obdob. Existující zařízení pomáhala uspokojovat rozdílné zájmy dětí a mládeže, a dále pomáhala rozvíjet zájmy a nadání dětí (Pávková a kol., 2002).

Z poněkud jiných hledisek začali přistupovat k otázkám volného času utopisté a utopičtí socialisté, kteří za hlavní problém považovali reálné zajištění existence volného času pro všechny členy společnosti a základní cestu k tomu spatřovali v rovném rozdělení práce (Petrušek, 1996, s. 1176).

V 70. letech 20. století se objevila organizace „*Project Adventure*“, která měla za úkol najít využití zážitkové pedagogiky ve školních podmínkách. Touto myšlenkou se však již mnohem dříve zabýval Jan Ámos Komenský, který přisuzoval hře velký význam, ať již se jednalo o výchovu či vzdělávání (Činčera, 2007; Němec, 2002).

V 80. letech 20. století se však také již u části naší mládeže začaly výrazněji projevat negativní jevy, známé až dosud ze západoevropských zemí (drogy, brutalita, AIDS). Zatím však nebyly natolik silné, proto se na řešení těchto problémů zařízení volného času a jejich aktivity, přímo a ve větší míře, zatím nepodílely (Pávková a kol., 2002, s. 25).

V poslední dekádě 20. století se evropská společnost začala zásadně proměňovat. Sdružení a zařízení dětí a mládeže střední a východní Evropy se začala vyrovnávat s novými společenskými a vnitřními podmínkami své existence a činnosti, začala reagovat na soutěžní a někdy i konkurenční prostředí, které pronikalo ze společnosti i do volného času mladé generace, a také se začala otevírat novým obsahům (počítače, mezinárodní aktivity, ekologie), bere také v úvahu další cílové skupiny (děti předškolního věku, zdravotně postižené a handicapované, děti z jiných etnik), uplatňuje nové přístupy v organizaci práce (Pávková a kol., 2002).

Pro současného člověka v moderní vyspělé společnosti je život bez času, v němž se může věnovat svým zálibám, bavit se, odpočívat, prostě nepředstavitelný. Každý prožívá denně svůj volný čas, a naplňuje jej podle svých představ nejrůznějšími aktivitami (Zich, 1978). V současnosti se v evropských souvislostech podstatně rozšířily funkce a cíle volnočasových činností, jejich obsahy, metodická i materiální vybavenost pro jejich realizaci. Vytvořily a diferencovaly se cílové skupiny jeho účastníků, přímo i zprostředkovaně podporované rodinou a školou, zařízeními a sdruženími, obcí, státem, soukromými nebo komerčními subjekty. Možnosti seberealizace vznikají dnes především tím, že se dítěti a mladému člověku nabízí dobrovolné rozhodování a tím i větší míra svobody. V rodině, škole a práci platí základní, mnohdy závazná, pravidla, vytvořená posláním, tradicemi nebo legislativou těchto prostředí. Ani volný čas nepostrádá výchovné, morální nebo právní zásady; možnost svobodné volby aktivity a účasti na ní je však podstatně větší. Rostoucí

míra individualizace nadto umožňuje, aby si sami jednotlivci či skupiny do určité míry stanovovali pravidla fungování (Hofbauer, 2004, s. 12).

Do aktivit ve volném čase pronikají relativně snadno vlivy a důsledky vývoje společnosti i života mladých lidí jako demokratická přeměna lidské společnosti u nás, a možnost reagovat na generační, skupinové a individuální zájmy a odlišnosti účastníků. To vede k rychlým kvantitativním i kvalitativním proměnám volného času. Rozšiřují se možnosti pro uplatnění nových přístupů, netradičních pojetí obsahu, i vytváření nových institucí, jež by citlivě reagovaly na konkrétní podmínky a potřeby. Volný čas je však také prostorem úskalí a nebezpečí, umožňuje, nebo dokonce sám vyvolává, nicnedělání, životní nudu nebo vysloveně nežádoucí jednání vůči sobě, druhým lidem, majetku či přírodě. To nezanedbatelnou část mladé populace vyřazuje z využívání pozitivních možností volného času, a vyžaduje od těch, kdo v této oblasti působí, přístup, jenž před negativními jevy nezavírá oči, a přispívá k jejich odstraňování (Hofbauer, 2004, s. 12).

2 VOLNÝ ČAS

„Volný čas, prázdnota, je především stav duše. Není dán jen objektivní skutečností dovolené či víkendu.....Volný čas je právě ne-aktivitou. Je mlčením. Je nepřiložením ruky k dílu. Samozřejmě je třeba přikládat ruce k dílu..., ale musí být i stav, kdy se nepustíme do práce, ale uvolníme se, sebe sama uvolníme, odevzdáme, jako se odevzdáváme ve spánku... Musíme však uvážit rozlišení, které se dnes jeví přespříliš zapomenutí či setřené. Myslím rozlišení mezi přestávkou a volným časem. Smyslem přestávky je, že se zotavím z práce kvůli práci... Ale smysl volného času je v něčem úplně jiném. Smyslem volného času není, abych mohl pracovat déle a bez poruchy..., ale abych i v pracovní funkci, která mě omezuje na určitý aspekt reality a činí si nárok jen na jeden určitý díl mé duše, přesto zůstal člověkem, to znamená, abych si rozuměl a realizoval se jako bytost, která je zaměřena na celek skutečnosti“ (Josef Pieper, 1992, s. 15).

Různé pohledy a názory na volný čas poskytují mnoho definic, které se začaly formovat od 60. let 20. století. Filipcová (1966, s. 29) definuje volný čas například tak, že se jedná o čas, který může člověk využít bezprostředně pro sebe, je to čas, ve kterém patří maximálně sobě, v němž může dělat, více než kdykoliv jindy, to, co jej baví a co mu přináší potěšení, zábavu a odpočinek.

Úvahy o volném čase počínají od starověkých filozofických myslitelů až po současné teoretiky. Můžeme konstatovat, že se v jejich názorech promítají různé společenské podmínky, v nichž žili, a s tím spojené určité vidění a chápání světa. Ty se dotýkají nejen pojetí kategorie volný čas a sociálních problémů spojených s volným časem, ale i obsahu a funkce volného času, jeho edukačního využívání, až po zařazení do výchovně-vzdělávacího systému (Němec a kol. 2002, s. 17).

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Vybíráme si svobodně a dobrovolně co chceme dělat, a tyto činnosti nám přinášejí pocit uvolnění a uspokojení. Pod pojem volný čas lze zahrnout rekreaci, odpočinek, zábavu, zájmovou činnost, zájmové vzdělávání nebo také dobrovolnou společensky prospěšnou činnost (Hájek, 2012, s. 13).

Většinou si ani neuvědomujeme, jak je pro nás volný čas důležitý. Jeho hodnotu pocítujeme teprve tehdy, když se nám ho začne nedostávat (Zich, 1978, s. 45).

2.1 Výchovné zhodnocení volného času

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti nemají dost zkušeností a poznatků, aby se správně orientovaly v různých oblastech zájmové činnosti, potřebují citlivé a násilné vedení a vhodně motivovanou pestrou nabídku činností, z nichž si dobrovolně vyberou (Němec a kol., 2002, s. 17).

Pedagogické ovlivňování volného času, především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince k vhodnému využívání volného času, formovat jeho zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti. Způsob odpočinku, zábavy a rekreace ovlivňuje psychohygienu jedince, jak můžeme pozorovat na studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé zájmy pozitivně působí nejen na partnerské vztahy, výchovu dětí v rodině, ale i k rozvoji potřeby sebevzdělávat se (Němec a kol. 2002, s. 21).

Dle Hofbauera (2004, s. 18) je posláním pedagogiky volného času analýza dosavadního vývoje právě uvedených oblastí, do kterých je třeba vnášet nové podněty a iniciativy, harmonizovat jejich řešení, děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů), a později i samostatně, učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, jejich sociálního okolí, společnosti, přírody. Těmito oblastmi jsou:

1. Výchova ve volném čase

Sem patří veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností. Dobrovolnost účasti na volnočasové činnosti umožňuje do výchovného procesu včleňovat samy děti a mladé lidi, jako jeho aktivního činitele, a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.

2. Výchova prostřednictvím aktivit volného času

Směřuje jednak k utváření individuálních rysů účastníka činnosti, jednak k jeho působení mezi druhými lidmi (ve vrstevnické nebo zájmové skupině, podílem na veřejném životě, v dobrovolnické práci apod.). Východiskem i cílem aktivit je osvojit si nové znalosti, dovednosti a kompetence "uvnitř" oblasti volného času (např. prostřednictvím rozvo-

je individuálního zájmu; oddechové a relaxační činnosti). Současně však volnočasové aktivity tuto oblast v mnohém překračují, např. přechodem od individuální zájmové orientace k volbě budoucího povolání, osvojováním zdravého způsobu života nebo hodnot demokratického občanství, veřejně prospěšnou činností.

3. Výchova k volnému času

Zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho využívání. Výchovu k volnému času lze tak právem pokládat za klíč pro otevírání nových možností aktivit a rozvoje člověka, za motor, který celému úsilí dává potřebnou orientaci a dynamiku (Hofbauer, 2004, s. 18).

2.2 Různé pohledy na volný čas

Dle autorů Pávkové, Hájka a Hofbauera (2002) existují různé pohledy na volný čas, a to pohled ekonomický, sociologický a sociálně psychologický, politický, zdravotně-hygienický a pedagogický a psychologický. Tyto aspekty se však prolínají, nelze je posuzovat samostatně a odděleně.

Z hlediska **ekonomického** je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, a zda a jakým způsobem se alespoň část z těchto nákladů vrátí. Z hlediska pracovního je zřejmé, že odpočínutý člověk podává lepší pracovní výkon, také lépe zvládá mezilidské vztahy, obohacuje se o nové vědomosti, které může uplatnit ve škole nebo v zaměstnání. (Pávková a kol., 2002, s. 15)

Ze **sociologického** a **sociálně psychologického** hlediska sledujeme především, jak volnočasové činnosti a aktivity přispívají k utváření a kultivaci mezilidských vztahů. Také z tohoto důvodu se zabývají otázkami volného času dětí a mládeže nejen rodiče těchto dětí, ale také pedagogové, psychologové, a tato otázka je také předmětem úvah sociologů a filozofů. V neposlední řadě také vztahy formální i neformální, které vznikají při volnočasových aktivitách, přispívají k socializaci jedinců (Pávková a kol., 2002, s. 15).

Způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím, především rodinou, protože rodiče slouží svým dětem jako výchovné vzory, ať už pozitivní či negativní. Rodiny, které jsou do jisté míry problémové nebo dysfunkční, a to především po výchovné stránce, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak jejich dítě nebo děti tráví volný čas. Tento deficit pak musí kompenzovat kvalifikované subjekty – školy, výchovná zařízení, které disponují kvalifikovaným pedagogickým vedením. Pokud se to nepodaří, je

zvýšené nebezpečí, že se dítě dostane do vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny, kde se může setkat s agresivitou, vandalismem, brutalitou, nežádoucí sexualitou, alkoholem drogami a působením takovýchto vlivů je jeho vývoj ohrožen (Pávková a kol., 2002).

V rodinách, ve kterých dochází k absenci pozitivních sociálních vazeb, nedostatku citu a pocitu nezájmu ze strany rodičů, může docházet také k opakovaným neúspěchům ve škole, dlouhotrvajícímu pocitu nudy, což jsou vlivy, které formují jedince, s nimiž lze posléze snáze manipulovat, a kteří často hledají a nalézají možnost seberealizace v sociálně závadném prostředí, nebo se můžou stát obětí jednoho z velmi silně působících sociálních vlivů, mezi které patří také hromadné sdělovací prostředky, zejména televize a internet. Dítě tak vlastní aktivitu nahrazuje pasivním sledováním pořadů nebo internetových stránek, bez hlubšího prožitku (Pávková a kol., 2002). Komunikační média nám záměrně (lečkdý i se zjevnou výchovně vzdělávací intencí) zprostředkovávají mnoho estetických podnětů. Stala se nejmasovějším nástrojem šíření uměleckých produktů, takže podstatná část recepce esteticko-uměleckých hodnot dnes probíhá právě ve volném čase, díky této funkci médií (Spousta, 1998, s. 16).

Dalším neméně důležitým přínosem je, že výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného nebo konfliktního rodinného prostředí, podílejí se svou prací na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování (Pávková a kol., 2002).

Co se týká **politického hlediska**, jedná se o státní zainteresovanost o volný čas dětí a mládeže, která spočívá především v zakládání, financování a ovlivňování zařízení pro volný čas dětí a mládeže, v pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží, a ve vytváření uspokojivých podmínek pro spontánní aktivitu dětí a mládeže mimo organizovanou činnost. Nabídka aktivit pro volný čas by v městech a obcích měla tvořit funkční systém bez preferování institucí, organizací či majetkoprávních vztahů. Na této nabídce by se měli podílet všichni partneři na základě dohod, a měli by využívat státní a obecní zdroje, platby účastníků i sponzorské dary (Pávková a kol., 2002, s. 16).

Zdravotně-hygienický pohled na využívání volného času především sleduje, jak využívat správně volný čas, aby se toto pozitivně projevilo na zdravotním stavu člověka,

a to nejen na tělesném, ale i duševním vývoji. Dá se říci, že zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování především tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby pomáhal vytvářet zdravý životní styl, střídají se činnosti různého charakteru – činnost duševní a tělesná, práce a odpočinek, činnost organizovaná a spontánní. Sportovní činnost kompenzuje dlouhé sezení dětí ve vyučování, což je pro zdraví dětí nezbytné. Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování například tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, mezi oblíbenými lidmi, a tím, že přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která děti baví. Samozřejmě neméně důležitý význam má i hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti (Pávková a kol. 2002, s. 40).

Režim dne by měl být uspořádaný tak, aby odpovídal kolísavé výkonnosti člověka v průběhu dne. Předpokladem je samozřejmě přiměřený odpočinek s přihlédnutím k věku, předchozím činnostem a individuálním zvláštnostem. (Pávková a kol., 2002).

Různé výchovné programy pro děti a mládež jsou také zaměřeny na prevenci negativních jevů, jako je například drogová závislost, alkoholismus, kouření, kriminalita, delikvence, záškoláctví, šikana, xenofobie, rasismus, virtuální drogy (počítače, televize, internet) aj. (Pittmanová a Irbyová, 1996).

Pedagogická a psychologická hlediska musí zase respektovat věkové i individuální zvláštnosti každého člověka. Je třeba činnosti ve volném čase vykonávat na základě dobrovolné účasti, a také tyto činnosti vhodným pedagogickým způsobem motivovat a usměrňovat po všech stránkách, aby byly uspokojeny biologické i psychické potřeby člověka, a docházelo k rozvoji všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů (Pávková a kol., 2002, s. 17)

Volný čas dětí a mládeže a péče o něj má z pedagogického hlediska dva úkoly:

1. Bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně-vzdělávacími – tedy výchova ve volném čase (Pávková a kol., 2002, s. 18). Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují ke společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností a návyků, rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí dětem nejen pocit uspokojení, ale i příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě těchto praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět (Pávková a kol., 2002, s. 40).

2. Výchova k volnému času, jak je již uvedeno shora, má možnost jedince seznámit s množstvím zájmových aktivit, poskytnout mu v nich základní orientaci, a pomoci mu na základě vlastních zkušeností v různých oborech najít oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace; vytváří návyky pro budoucí trávení volného času (Pávková a kol., 2002). Aby docházelo k optimálnímu využívání volného času, však záleží na celospolečenském klimatu. Výchova ve volném čase může uspět tím více, čím větší bude nabídka různých zájmových aktivit, a to co nejširšímu okruhu dětí a mládeže. To ovšem záleží na množství a možnostech institucí k tomu určených, a to zase na ekonomické situaci (Kraus, Poláčková, 2001, s. 51).

3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ ORGANIZACI A ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Na čem záleží, kolik máme volného času? Na věku, povahových vlastnostech? Na pohlaví? Jak ovlivňují prožívání volného času narůstající sociální a ekonomické rozdíly v rodinách?

Základ jistě klade rodina, případně dědičné faktory, protože děti napodobují své rodiče a také ve značné míře přebírají jejich životní styl a také způsob volného času. Toto však nemusí bezvýhradně platit, například z toho důvodu, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou leckdy složité nebo proměnlivé. Nicméně se obrovský a silný vliv rodičů, sourozenců, rodiny a dalších příbuzných nedá popřít. Pro formování vztahu k volnému času jsou důležité především skutečnosti: o jaký typ rodiny se jedná, jaký je způsob rodinného soužití, zda se jedná o rodinu malou, velkou, uzavřenou či otevřenou, jaký je věk rodičů i dětí, počet dětí, jejich pohlaví, styl rodinné výchovy a podobně. Neméně důležité je, jaké jsou zájmy rodičů, jak si je navzájem tolerují, jaký význam se jim přikládá, a i kolik finančních prostředků jsou svým koníčkům i koníčkům dětí ochotni věnovat (Pávková, a kol., 2002 s. 30).

Nejprve se děti setkávají s volným časem vlastním i druhých lidí v rodině, do níž se rodí, a ve škole, kterou povinně navštěvují. Zde již poznávají možnosti i úskalí volného času (svého, rodinných příslušníků, spolužáků), a získávají v tomto ohledu první zkušenosti. Zatímco o své příslušnosti do uvedených prostředí (rodiny, školy) děti zatím nemohly samy rozhodovat, postupně vstupují i do dalších prostředí, kde se jim (rovněž za podpory dospělých) již nabízejí možnosti alternativní volby. Do nich mohou ve vyšší míře vnášet vlastní přání a ambice, a zde samy rozhodují o svém praktickém konání, kterým rozvíjejí vlastní osobnost i prostředí, v němž žijí. Nacházejí při tom zdroje nového poznání, vytvářejí sociální vztahy, a poznávají i samy sebe. Prožívají radost z úspěchů i zklamání z nezdarů; rozvojem vlastních zájmů a sociálních kontaktů spoluvytvářejí svůj životní program. Volný čas tak ve své individuální, skupinové i společenské dimenzi má význam, jak pro přítomný, dnešní život dětí a mladých lidí, tak pro jejich celoživotní perspektivu (Hofbauer, 2004, s. 56)

Na způsobech trávení volného času a životním stylu jednotlivých jedinců v příslušné společnosti se odráží také kultura. Volný čas je možno chápat jako hodnotu, kterou člověk využívá ke svému prospěchu, a ke zvýšení osobních kvalit. Jednotlivé kultu-

ry pak určují, co je, a co není, žádoucí. V oblasti volného času působí na člověka i kulturní tradice, které jsou spjaty s minulostí (Janiš, 2009, s. 15).

Míra ovlivňování volného času závisí také na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy (Pávková a kol., 2002).

3.1 Vliv genetiky

Socializace se účastní různí činitelé, například genotyp (soubor vlastností, které člověk získává v okamžiku početí), případně vrozené dispozice (změny v prenatálním období vývoje), včetně jisté míry přirozené aktivity (Kraus, 2008, s. 64). Jedinec si již při svém příchodu na svět přináší vrozené předpoklady nebo jiné dispozice, které mohl získat v období prenatálního vývoje, proto má i genetik vliv pozitivní i negativní na osobnost člověka. Otázkou ovšem je, z kolika procent je osobnost jedince dána právě genetikou (Janiš, 2009, s. 17).

3.2 Vliv prostředí

Prostředí je dalším činitelem, který má vliv na osobnost jedince. Prostředí se navzájem ovlivňují, jak pozitivně, tak i negativně (Janiš, 2009, s. 18).

Dle Krause (2008, s. 68-69) se prostředí, které má vliv na osobnost jedince, dělí:

- a) podle velikosti prostoru na: makroprostředí, regionální prostředí, lokální prostředí a mikroprostředí;
- b) podle povahy realizované činnosti na pracovní, obytné a rekreační;
- c) z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí na přirozené a rekreační;
- d) podle charakteru, jimiž je dané prostředí v zásadě tvořeno na přírodní, společenské a kulturní;
- e) podle povahy daného teritoria na prostředí venkovské, městské a velkoměsto;
- f) z pohledu frekvence, pestrosti a kvality působících podnětů na prostředí podnětově chudé, přesycené, optimální, podnětově jednostranné, mnohostranné a podnětově zdravé, případně závadné nebo deviační prostředí.

Významným prostorem a činitelem volného času jsou obce a regiony, jejichž koncepce a aktivity, personální, institucionální a materiální podpora vytvářejí předpoklady

i pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti. Nejmladší občané zde prožívají první roky a desetiletí života, a školy odtud vstupují do širšího sociálního a výchovného prostředí. Vesnice, města, regiony se od sebe odlišují tradicemi, sociálním a profesním profilem, ekonomickou a kulturní úrovní, postavením mladé generace, i pozorností k její výchově a vzdělávání (Hofbauer, 2004, s. 116).

Například město je prostředím, v němž převažuje anonymita a odtažitost sociálních vztahů, někdy také nezájem, nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě i svému okolí, tudíž se mohou projevovat sociálně-patologické jevy (zdravotní a ekologické problémy, násilí, negativní závislosti, růst počtu lidí pod hranici chudoby, rozšiřování počtu bezdomovců a podobně). Dětem a mladým lidem město umožňuje neformální, individuální i společné zájmové nebo veřejně prospěšné činnosti. Při volnočasových aktivitách organizovaných institucemi a sdruženími se lze setkávat s mnoha vrstevníky i příslušníky starších generací, vytvářet četné kontakty a být zároveň chráněn před zdravotními, bezpečnostními, sociálními a výchovnými riziky (Hofbauer, 2004).

Spektrum volnočasových aktivit v menších městech záleží na městských úřadech a školách. Nabídka zde sice není tak rozmanitá, přesto tu lze najít Domy dětí a mládeže, ZUŠ, apod. Při školách pracují školní družiny, školy mnohdy nabízejí řadu zájmových kroužků a různých aktivit, a i zde pracují sociální asistenti a poradci, kteří se věnují dětem během vyučování i mimo něj (Němec a kol., 2002, s. 118).

Výraznou proměnou prochází realizace volného času mimo město, kam nemalou část svých aktivit přenášejí městské rodiny (Hofbauer, 2004). Všestranně náročný způsob života, zvláště ve městě, v němž se člověk musí neustále adaptovat do různých sociálních rolí, přináší postupně jistou únavu a přesycenost z tohoto „organizovaného“ způsobu života. Člověk proto nutně hledá, možno říci povědomě, kompenzaci, a tou je znovu návrat k přírodě, k přirozenosti. Od přírody člověk instinktivně očekává úlevu, klid, únik od stereotypu. Nechce se však vzdát ani svého pohodlí, proto vznikají nové chatové oblasti – chatová sídliště nebo luxusně vybavené domy, na jejichž vybudování člověk nešetří časem ani prostředky (Zich, 1978, s. 113).

Oproti tomu na vesnici zase dále přetrvávají některé tradiční způsoby pasivního trávení volného času. Klesá celkový počet obyvatelů vesnic (včetně dětí a mládeže), takže na některých místech zanikají kulturní zařízení nebo školy, které tradičně představovaly činitel rozvoje obce. Roste mobilita místních dětí a mladých lidí, takže stále častějšími jsou

možnosti jejich účasti na volnočasových aktivitách mimo jejich bydliště. Přestože se rozdíl mezi venkovskou a městskou populací postupně zmenšují, zůstává získávání dětí a mladých lidí na vesnici pro lepší využívání volného času náročným úkolem (Hofbauer, 2004).

Děti z vesnic, pokud chtějí rozvíjet své schopnosti a získávat dovednosti, musí za zájmovou činností dojíždět do větších měst. Z mnoha důvodů je takové dojíždění problematické (například vzhledem k finančním i bezpečnostním hlediskům a nedostatečným spojením autobusovou i vlakovou dopravou). Vesnice v současné době již není tak idylickou, za kterou byla ještě nedávno považována. I v malých obcích existují problémy s drogami, kriminalitou a i jistou bezprizorností. Navíc řada vesnic je zatížena velkou nezaměstnaností svých obyvatel. Tyto menší obce se sice nacházejí blíž k přírodě, ale pokud rodina není zvyklá třeba na turistiku, cykloturistiku či pobyty v přírodě, těžko k tomu bude vychovávat své dítě. Proto je důležité, aby i malé obce i menší města, měly svou kulturně-společenskou činnost jak pro mladé, tak i pro dospělé (Němec a kol. 2002)

Z řady důvodů je také velmi žádoucí, aby obce lpěly na tradicích, jakou jsou například hasičské sbory, a jejich práce s dětmi a mládeží (některé jsou opravdu vyhlášené a pro mladé stále atraktivní, pořádají mnoho aktivit pro své členy i celé vesnice). Významnou roli sehraávají farní úřady, které se věnují dětem, mladým i celým rodinám. Většina vesnic má na rozdíl od měst snadno dosažitelnou krajinu, vhodnou pro pobyt v přírodě. Důležité je nezapomínat na svou historii, památky a přírodní útvary ve svém okolí (Němec a kol. 2002, s. 118).

Pravdou ovšem je, že pokud srovnáme současné městské i vesnické prostředí, musíme konstatovat, že v posledních desetiletích došlo k postupnému vyrovnávání a sblížování. Především život na venkově se radikálně změnil. Hluboce do tohoto prostředí zasáhly hromadné sdělovací prostředky. Znásobilo se množství podnětů a motivů. Dnes již také zdaleka neplatí, že obyvatelé venkova jsou zemědělci. V současnosti značná část obyvatelů venkova dojíždí za zaměstnáním do měst, a svým profesionálním zaměřením nemají s venkovem nic společného. To vše mění situaci, a přibližuje vesnické prostředí městskému (Kraus, Poláčková, 2001, s. 128).

3.3 Vliv rodiny

Významný je vliv makroprostředí, do kterého spadá rodina, která má zásadní význam v životě člověka, a také má obrovský význam i z hlediska volného času. Právě rodina

by se měla pozitivně podílet na žádoucím trávení volného času jedince, a měla by aktivně podporovat jeho zájmovou činnost (Janiš, 2009, s. 18).

Rodina, jako primární sociální skupina, je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejí na formování jejich osobnosti. Vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tradiční podoba rodiny přináší dnes svým příslušníkům v mnoha směrech příznivější podmínky než kdykoliv předtím, zároveň však prochází významnými změnami (zejména individualizací a uvolňováním vztahů mezi jejími příslušníky). To vše má vliv také na volnočasový život jejich příslušníků. Na volný čas dětí v rodině, jako zdroj pozitivních i negativních vlivů, působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině, její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny (Hofbauer, 2004).

Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněna zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem, nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost. Připravenost rodičů umožňuje, aby v tomto ohledu nepůsobili ani jako činitel direktivně rozhodující, ani nepochávali volný průběh živelnosti, nýbrž aby byli spíše inspirátory, spoluorganizátory nebo iniciátory aktivit svých dětí a celé rodiny. Někdy však mezi touto možností a skutečností zeje mezeřa, a nejsou vyrovnávány ani hendikepy dětí ze sociálně a výchovně slabších rodin. Přes všechny problémy však rodina zůstává východiskem, na němž v mnohém závisí bohatost současných zážitků dítěte a jeho připravenost na volnočasový život v dospělosti (Hofbauer, 2004, s. 57).

Velmi důležité je, aby rodiče věnovali dostatek času svým dětem, podporovali své děti, aby se učili svůj volný čas využívat k rozvoji sebe, i ve prospěch druhých. Takový přístup však dnes není zdaleka vlastní každé rodině, poměrně častý je naopak nezáměr o to, čím se jejich děti ve volném čase zabývají (Hofbauer, 2004, s. 62).

Rodina je institucí, která by měla pamatovat na rekreaci, relaxaci, zábavu. Aktivity tohoto typu se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají samozřejmě význam největší. Jak rodina plní tuto funkci, se projeví například v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolené apod. (Kraus, 2008, s. 83).

Způsob využívání volného času je také jedním z důležitých ukazatelů životního stylu, který zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, a projevuje se také v jeho chování, způsobu využívání a ovlivňování sociálních i materiálních životních podmínek. Tyto skutečnosti lze posuzovat i z hlediska volného času a hospodaření s ním. Každý člověk má svůj vlastní systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. Proto z hlediska volného času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce, a proto se může stát, že volný čas někdy hodnotí jako něco nepatřičného a nesprávného, a něco, co je od práce zdržuje. Sami sebe proto přetěžují, a nedokážou odpočívat. Naproti tomu existují lidé, pro které je nejvýznamnější životní náplní činnost ve volném čase, osobní koníčky nebo různá zábava. Pracovní povinnosti chápou jako nutné zlo, a snaží se jich co nejrychleji a nejlépe zbavit, aby se mohli konečně věnovat svým zájmům (Pávková a kol. 2002).

S existencí volného času však také přibyla současné rodině nová starost. Rodiny nejsou mnohokrát na vpád volného času dostatečně připraveny, a neumí novému fenoménu čelit. Volný čas se výrazně projevuje u dětí a mládeže, která nemusí rodičům tolik pomáhat, a má dost volného času. Rodiče naopak mají volného času často velmi málo. Děti jsou tak často ponechány samy sobě. Bez práce, bez uvedení do činností, v podmínkách městského života nevědí často již od dětství, co s časem. Potulují se po okolí, nebo doma sledují televizi bez ohledu na obsah. Učí se od mala brát volný čas na lehkou váhu, jsou spíše jeho konzumenty (Švigová, 1967). Překonávat neschopnost a nepřipravenost dětí a mladých lidí pozitivně realizovat svůj volný čas proto vyžaduje vytvářet pro ně dostatek přitažlivých nabídek, odstraňovat nezáměr, a učit je, jak těchto možností využívat. Společným jmenovatelem přitom je podpora ze strany dospělých, která má směřovat k tomu, aby se děti a mladí lidé na činnosti aktivně podíleli, uměli se spoléhat sami na sebe, a také se v tom smyslu „učili být“ (Hofbauer, 2004, s. 46).

3.4 Vliv skupin

Významným činitelem, který také ovlivňuje volný čas, je vliv skupin. V tomto hraje významnou úlohu především role spolužáka. Třída je důležitým socializačním činitelem, který ovlivní vývoj sociálního poznávání a sociálního chování, rozvoj některých trvalejších rysů osobnosti jedince i jeho identity. Ve třídě se dítě učí rozumět projevům chování vrstevníků, učí se dovednostem sociální interakce, navazovat kontakty, přijatelným způsobem se prosazovat, soupeřit i spolupracovat, učí se solidaritě, sebeovládání, různým způsobům

komunikace, a získává zde určité sociální postavení, které signalizuje, jaká s největší pravděpodobností bude jeho budoucí sociální pozice v jiných skupinách. Třída je místem sdílení určité životní zkušenosti a společného řešení problémů. Je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů a hodnot (Vágnerová, 2002). Dětská skupina je však na začátku školního věku ještě málo diferencovaná. Vztahy dítěte ke spolužákům a druhým dětem vůbec jsou v té době stále ještě hodně nahodilé – závisí například na tom, s kým dítě právě sedí v lavici, vedle koho v sousedství bydlí, s kým si společně hraje apod. Teprve kolem deseti let se vytvářejí trvalejší vztahy přátelství, založené na osobních vlastnostech, a celá skupina se začíná vnitřně diferencovat (Langmeier, Krejčířková, 2006, s. 140).

Spolužáci mohou také sloužit jako zdroj citové jistoty a bezpečí, poskytují dítěti oporu v různých životních situacích, sdílejí s ním jeho problémy a projevují mu solidaritu (Vágnerová, 2002). Školní třída se stává postupně stále významnější sociální skupinou, s níž se dítě identifikuje. Identifikace s vrstevnickou skupinou je jedním z mezníků socializace, pro mladší školáky je ovšem důležitější vazba na autoritu, tj. na učitele (Vágnerová, 2012, s. 263).

Ovšem vliv skupiny získává na největším významu, a začíná se dostávat do popředí, především v období adolescence, kdy se takovéto skupiny výrazně podílejí na trávení volného času svých členů (Janiš, 2009, s. 20). Vrstevnické skupiny mládeže se od dětských liší. Projevuje se v nich už postupně vymaňování jejich příslušníků z pout přímé kontroly dospělých (především rodičovské). Skupiny jsou pro ně současně prostředkem, kterým manifestují svou touhu po samostatnosti a dospělosti, a význam vrstevnických skupin se spolu s rostoucím věkem zvětšuje (Kraus, 2008).

3.5 Vliv médií

V neposlední řadě mezi činitele ovlivňující volný čas, působící na osobnost jedince, řadíme média – rozhlas, tisk, televizi nebo internet. Masmédia se jeví jako velmi významný, a dnes již nepostradatelný, prostředek vzdělávání, výchovy, akulturace, multikulturní výchovy a socializace jedince. Má funkce informativní - poskytuje informace a rozšiřuje poznání; formativní - ovlivňuje osobnost, působí na postoje adresáta, ovšem může v tomto směru i manipulovat; komunikativní – pomáhá uskutečňovat spojení mezi určitou událostí na jedné straně a příjemcem na straně druhé, v tomto směru se jedná i o přínos v procesu

socializace; rekreativní – navozuje podmínky pro odpočinek a regeneraci sil, přináší zábavu a relaxaci (Kraus, 2008, s. 103).

Dle Janiše (2009) rozhlas poskytuje dětem a mládeži především hudební „vyžití“, může podpořit jejich zájmovou činnost v hudební oblasti. Nevýhodou však může být jistá nevratnost informace (pokud něco neuslyším, tak mám smůlu) a také horší dostupnost z hlediska geografického (ne všude naladím stejnou stanici.) V současné – moderní – době je již velkou výhodou relativní dostupnost přijímačů, na kterých lze naladit jednotlivé rozhlasové stanice (mobilní telefon, internet, autorádio atd.)

Tisk je jedním z nejstarších hromadných sdělovacích prostředků v dějinách lidstva. Pro děti a mládež mezi médii existuje spousta časopisů zaměřených na jejich věkovou kategorii. Výhodou tisku je to, že se čtenář k informaci může kdykoliv vrátit, nevýhodou je informační zastaralost. Děti a mládež nejvíce preferují časopisy, které se věnují určitým zájmovým činnostem dětí a mládeže – počítače, hudba, móda atd., proto z tisku mají největší vliv na děti a mládež právě časopisy (Janiš, 2009).

Pro současnost je charakteristické rychlé šíření a všestranné využívání elektronických médií. Rychle roste počet uživatelů internetu, který se stává největším fenoménem posledních let, a to i mezi dětmi a mládeží (Hofbauer, 2004, s. 135). Internet umožňuje komunikaci prostřednictvím nejrůznějších aplikací a programů (ICQ, Facebook, Skype...). Tento způsob však způsobuje jistou ztrátu schopnosti navázat tradiční kontakt, děti vyjadřují emoce pomocí „emotikonů“, přestávají komunikovat mezi sebou jiným způsobem, snižuje se jejich slovní zásoba. Internetová komunikace však má i své určité výhody. Největší výhodou je dostupnost informací, komunikace na delší vzdálenosti – v rámci jednoho státu, mezi státy, po celém světě. Je velmi užitečnou především pro imobilní jedince (Janiš, 2009).

Stejně však jako u jiných činitelů vývoje osobnosti jedince, i média mají pozitivní i negativní vliv. Každé z těchto médií poskytuje nabídku svých „produktů“, které jsou určeny pro děti a mládež. Nebezpečí ovšem představuje to, že dítě se může dostat i k produktům, které pro ně určeny vůbec nejsou (Janiš, 2009, s. 21). Masová média, především televize a internet, a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů, ohrožují postoje a chování především nejmladší generace. Největší „zrada“ v působení médií (především vůči dětem) spočívá v tom, že virtuálně vytvořený svět předkládají jako realitu,

manipulativní charakter se vyjevuje také v reklamních šotech, kdy se reklama stává nástrojem masové manipulace (Kraus, 2008, s. 128).

Celkový význam a přínos médií pro život člověka tedy vyvolává polemiku. Na jedné straně jistě obohacují život, rozšiřují obzor, a slovem i obrazem zprostředkovávají události a zážitky z nejrůznějších koutů celého světa. Tím však současně přispívají k naší celkové přesycenosti podněty, narušují člověku denní rytmus, ochuzují ho o spánek, a přispívají k pasivnímu a konzumnímu životnímu stylu (Kraus, 2008). Pro uživatele proto zůstává aktuálním požadavek učit se média využívat vhodně a v přiměřeném rozsahu, se záměrem naučit se v nich nacházet potřebné informace a pozitivní podněty k činnosti. Žádoucí proto je obsah a metody aktivit volného času koncipovat tak, aby nevedly k jednostrannosti a stereotypům, nýbrž podporovaly všestranný rozvoj osobnosti (Hofbauer, 2004, s. 137).

3.6 Vlastní aktivita

Přes všechny možné vlivy výše uvedených činitelů je důležitá i samotná aktivita jedince. Některé činitele jedinec nemůže ovlivnit, může však i přesto dosáhnout vytýčených cílů. Dokázáno je, že i jedinci, kteří vyrůstali ve špatných rodinných podmínkách, dosáhli velmi dobrých výsledků, a jejich vývoj probíhal takřka normálně (Janiš, 2009).

4 FUNKCE A VÝZNAM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Funkcemi volnočasových aktivit mohou být zábava, oddech nebo rekreace; osvojování nových poznatků, návyků a dovedností; utváření postojů, sociálních vztahů a kompetencí; veřejně prospěšná a solidární činnost; služby (ubytovací, poradenské); sociální a zdravotní ochrana a podpora (Hofbauer, 2004, s. 89). Ve skutečnosti se aktivity ve volném čase vzájemně prolínají, doplňují a podporují. Jednou fungují víc v oblasti odpočinku, jindy ve funkci zábavy a někdy ve funkci rozvoje osobnosti. Nejlepší je, když jsou dynamické, různorodé a bohaté, když je provází dobrá nálada, poskytují odpočinek, zabaví a současně i zušlechťují. Umožňují lidem plnější, bohatší a radostnější život (Kavanová, Chudý, 2005).

4.1 Funkce volného času

Funkce volného času se mohou odlišovat dle jednotlivých autorů, kteří je pojmenovali při tvorbě svých teoretických základů pro definování volného času.

Například Roger Sue- francouzský sociolog- vymezil 4 funkce volného času:

1. psychologickou (uvolnění, zábava, rozvoj);
2. sociální (socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině);
3. terapeutickou;

4. ekonomickou - pozitivní vliv na uplatnění člověka k profesní činnosti, vydaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení (Hoffbauer, 2004, s. 14).

Funkce výchovy mimo vyučování vyplývají také ze společenských potřeb. Podíl jednotlivých funkcí je rozdílný, a to podle zaměření jednotlivých činností nebo institucí. Dle Pávkové a kol. (2012) jsou funkce rozděleny na funkce: výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Významná je v tomto směru zvláště sféra zdravotní a sociální, kde jde o děti a mladé lidi trpící různými formami znevýhodnění. Aktivity a zařízení volného času vycházejí i zde ze svých zásad (dobrovolnosti účasti, různorodost obsahového působení, demokratický přístup pro každého, spoluúčast atd.). Svoje působení však přizpůsobují podmínkám, zejména stavu a možnostem účastníků aktivit a terapeutickým postupům. Zvláštní místo v jejich působení proto nachází relaxace a emocionální využití, kompenzace těles-

ných nebo psychických nedostatků, a zejména zvyšování důvěry ve vlastní síly, které pomáhá k sociální i zdravotní rehabilitaci a k návratu do normálního života (Hofbauer, 2004).

4.1.1 Funkce výchovně-vzdělávací

Již od počátku školní docházky se má dítě učit, že má vymezený čas na práci, kdy musí soustředit pozornost a vynaložit potřebné úsilí bez hravého odbíhání. Pro přípravu do školy je proto vhodné vymežit kratší čas, nebo do této doby zařadit krátké přestávky. Na druhé straně má mít dítě volnost při hře, která by neměla být svázána žádným jiným výchovným nebo vzdělávacím účelem. To ovšem neznamená, že by práce nemohla být stejně zajímavá a lákavá jako hra, a že by hra nemohla být stejně vážná jako práce, a nepřispívala k výchově. Jen v tomto smyslu může být „škola hrou“ a „hra školou života“ (Langmeier, Krejčířiková, 2006, s. 141).

Výchova mimo vyučování, kdy se na jedince snažíme pedagogicky působit v jeho volném čase, má i velké množství úkolů, které by měla plnit. Vychovatelé dávají jedinečnou možnost působit na jedince, a snažit se ovlivnit jeho morální vlastnosti, žádoucí zájmovou činnost, a celkově na něj působit ve směru pozitivního vývoje, jak pro jedince samotného, tak i pro společnost, protože výchova mimo vyučování má velkou preventivní funkci, a pomáhá předcházet vzniku nejrůznějších projevů z oblasti sociální patologie, jako je například záškoláctví, drogy, šikana aj. (Janiš, 2009). Mimoškolní výchova vlastně navazuje na vyučování. Jejím cílem bylo vytvoření třídního a školního kolektivu, rozbíjení společenské aktivity žáků, zjišťování a rozvíjení zájmů žáků, prohlubování jejich vzdělání, rozvoj jejich tvořivosti v technice, kultuře, ve sportu i v dalších oblastech, vedení žáků ke kulturnímu prožití odpočinku, a jejich ochraně před působením negativních vlivů prostředí (Kaplánek a kol., 2017).

Mimoškolní výchova je prostorem k osvojení si žádoucích hodnot, a v souladu s nimi k přijetí aktivní role ve společenském životě. Měla by být rovněž oblastí, kde bylo možné propojit teorii s praxí, tedy konkrétně školu se životem (Kaplánek a kol., 2017, s. 68).

4.1.2 Funkce zdravotní

Touto funkcí se nemíní jen pozitivní vliv na zdraví fyzické, ale i vliv na psychickou a sociální pohodu (Janiš, 2009, s. 25). Jde o schopnost organizování svého režimu

(dne, týdne), o maximální věnování se pohybovým aktivitám, jako kompenzace převahy duševního vypětí a sezení (v práci, ve škole, doma před televizí, počítačem), o racionální výživu a ochranu vlastního zdraví (Kraus, Poláčková, 2001, s. 51). U dětí by měl být pozitivně ovlivněn jejich životní styl. V České republice je zmiňována stále častější obezita dětí a mládeže, proto by volný čas měl být orientován na pohybové aktivity, ale vždy by měla být zvolena taková pohybová činnost, která bude zároveň i zábavná, a nebude plnit pouze funkci redukce hmotnosti (Janiš, 2009).

4.1.3 Funkce sociální

V době, kdy rodiče nejsou doma z práce, tak by vychovatelé a instituce měly zajišťovat určitý dohled nad dětmi a péči o ně. Dále by prostřednictvím vychovatelů a institucí měl být podporován vznik přirozených sociálních vztahů mezi dětmi, měla by být podporována komunikace a spolupráce mezi dětmi (Janiš, 2009).

4.1.4 Funkce preventivní

Tato funkce by měla zabránit, nebo minimálně výrazně snížit, riziku výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Různorodé aktivity mohou být využívány v rámci primární, sekundární a terciární prevence (Janiš, 2009).

4.2 Význam zájmové činnosti v životě jedince

Zájmové činnosti jsou aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Rovněž se podílí na formování postojů, názorů a přesvědčení jedince. Na rozdíl od zábavy a odpočinku má zájmová činnost vždy aktivní charakter. Obsahuje volní složku a významně ovlivňuje osobnost vychovávaného. Zájem můžeme charakterizovat jako osobnostní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, kterým člověk připisuje zvláštní význam. Vzbuzuje snahu po aktivním kontaktu s předmětem zájmu, a jeho poznávání, popřípadě ovládnutí či zvládnutí. Tato skutečnost se promítá do činností člověka, jejichž vykonávání je vždy spojeno s citovými prožitky (Němec a kol. 2002).

Funkce zájmových činností v životě dítěte jsou různé, protože z pohledu vývojové psychologie se vyvíjí dítě, a současně se také vyvíjejí i zájmy dítěte (Pávková a kol., 2002). Obsah zájmové činnosti se diferencuje podle věku dětí a mládeže, ale i podle vyspě-

losti jedince a návaznosti na předchozí průpravu (Němec a kol. 2002, s. 24). Zájmová činnost by měla vést k samostatnosti, aktivitě a rozvoji schopnosti organizovat si činnost i volný čas (Němec a kol. 2002, s. 25).

4.2.1 Děti v předškolním věku

V předškolním věku u dětí převažuje zájem o činnost samu (Pávková a kol., 2002, s. 97). Vztahy s vrstevníky bývají symetrické, protože děti téhož věku mají podobné kompetence i obdobný sociální status, a významně přispívají k socializaci předškolního dítěte. Vzhledem k symetrii těchto vztahů bývají děti k sobě navzájem otevřenější a spontánnější než k dospělým. Názory vrstevníků nepřijímají automaticky na základě poslušnosti a podřízení autoritě, ale jen tehdy, když je chápou a souhlasí s nimi. Vztahy a chování k vrstevníkům ovlivňují zkušenosti získané v rodině. Způsob prožití vztahu s rodiči, míra jistoty a bezpečí, kterou zde dítě získá, ovlivní jeho budoucí postoje a sociální kompetence (Vágnerová, 2012, s. 232).

Pro předškolní děti je důležitá podobnost věku, a z něho vyplývajících kompetencí. Stejně staré děti mívají i podobné zájmy, a jsou schopné zvládnout hru určité obtížnosti. Jednotlivé činnosti se dále rozvíjejí, diferencují a získávají nový význam. Uplatňují se v různém sociálním kontextu, kde jsou hodnoceny a korigovány. Předškolní děti bývají velmi činorodé, rády se účastní činností jiných lidí, předvádějí se, protože potřebují být chváleny, obdivovány a uznávány. Tato potřeba posiluje ochotu jednat v souladu s pravidly určujícími, co je žádoucí, a nedělat to, co se nemá (Vágnerová, 2012, s. 239).

4.2.2 Mladší školní věk

Mladší školní věk je období relativně krátké, přechodné, kdy se s dítětem mnoho děje a kdy následkem toho jsou mezi dětmi poměrně velké rozdíly. Zabírá dobu od šesti či sedmi let přibližně do osmi či devíti, což by mělo odpovídat dvěma prvním školním třídám. U chlapců počítáme vždy spíše s hranicí vyšší, u děvčat s nižší (Matějček, 2003, s. 57).

V tomto období dochází k zásadní změně v životě dítěte, což je nástup do školy. Působení školy je velmi významné, protože ovlivňuje dětské osobnosti v době, kdy se mnohé psychické vlastnosti a psychosociální kompetence teprve začínají formovat (Vágnerová, 2002, s. 218).

Škola dítěti poskytuje rozdílné zkušenosti, než jaké získalo v rodině. Stimuluje vznik nových potřeb, přijetí nových hodnot a s tím související proměnu hodnotové hierarchie. V hodnotové orientaci školáka má významné místo zaměření na výkon a na získání přijatelné pozice ve třídě (Vágnerová, 2002). V průběhu školního věku nabývá na významu příslušnost k vrstevnické skupině, kterou může být například školní třída, kdy se dítě vymezuje například jako žák určité třídy, který patří do party spolužáků, s nimiž hraje fotbal a chodí na ryby. Součástí identity se může stát i určitá instituce, například škola (dítě ji považuje za svou) nebo třeba sportovní klub, organizace Skautu apod. (Vágnerová, 2012).

Zájmy mladších žáků nejsou většinou diferencované, a proto je vhodné jim předkládat k výběru řadu rozmanitých činností. Touha po novém, nadšení pro činnost (při vhodné motivaci), je charakteristický projev tohoto věku. Žáci si tak zkusí, co jim jde snadno, co je baví, v čem dosahují dobrých výsledků. Mohou tak objevit své předpoklady, schopnosti pro určitou aktivitu. S přibývajícím věkem se zájmy dětí vyhraňují a prohlubují (Němec a kol. 2002, s. 24).

4.2.3 Starší školní věk

Starší školní věk, který trvá přibližně od dvanácti do patnácti let, což jsou poslední třídy základní školy), je obdobím přechodným, ve kterém se mnoho děje, a to dost dramaticky. V této době děti rostou, sílí a pohlavně dospívají, a také v dětech pozorujeme hodně napětí a zmatku (Matějček, 2003, s. 57). Tyto děti si už také samy začínají klást vzdálenější cíle, které od něj vyžadují již poměrně dlouhodobě volní úsilí; u takto dobrovolně přijatých úkolů bývají pak některé děti velmi vytrvalé (Langmeier, Krejčířiková, 2006).

Od staršího školního věku také nabývá na významu názor třídy (Vágnerová, 2002, s. 239). Role vrstevníka, spolužáka a kamaráda mají ve starším školním věku značný význam. Identifikace s vrstevnickou skupinou je důležitým vývojovým mezníkem. Je jedním z projevů celkového rozvoje dětské osobnosti a signalizuje počátek procesu odpoutávání se ze závislosti na rodině. Vrstevníci se postupně stávají stále důležitějšími, aby nakonec v budoucnosti rodiče nahradili (Vágnerová, 2012, s. 339).

U dětí staršího školního věku dochází také ke změně postoje k roli žáka. Pubescent uvažuje o jejím obsahu a smyslu. V závislosti na rozvoji poznávacích procesů chápe její význam pro budoucnost, pro svou profesní roli (Vágnerová, 2002, s. 244). Starší žák se ale většinou neučí jen proto, aby obohatil svoje znalosti, ale činí tak třeba i z důvodu, aby do-

sáhl konkrétního a osobně zvoleného cíle, například přijetí na vybraný obor. Musí být přesvědčen o smyslu takového jednání (Vágnerová, 2002, s. 245).

Co se týče zájmů, starší děti své zájmy již specializují a prohlubují. Jsou již uvědomlejší, jejich zájmy jsou trvalejší, své vlohly umí rozvíjet a usměrňovat, a jejich zaměření již odpovídá společenským a individuálním potřebám (Pávková a kol., 2002). Rychlý rozvoj motorických, percepčních i ostatních schopností vede k novým a hlubším zájmům – k zájmu o sport, četbu, hudbu, filmy a divadlo, mohou se objevovat i první vážnější pokusy o aktivní literární, hudební nebo výtvarnou tvorbu. Témata, kterým dává dospívající jedinec přednost, se liší od tematiky dříve preferované; zájem o dobrodružné náměty poněkud klesá, a rozvíjí se zájem spíše o historická, společenská a válečná témata, o milostné romány, o science-fiction, ale i o poezii. Často však žáci úmyslně odporují nucené či doporučené školní četbě, klasické vážné hudbě apod. (Langmeier, Krejčířiková, 2006).

4.2.4 Dospívání

Adolescenci můžeme chápat jako prostor, v němž dochází k formování specifické kultury. Adolescenti se v určitých oblastech života snaží odlišovat od okolního světa. Adolescentní kultura se projevuje v potřebě volnosti a experimentování, nechuti k definitivnímu řešení vlastní situace, která by pro ně znamenala omezení a ochuzení (Smékal, Macek, 2002, s. 210). Utváření sociálních i osobních aspektů identity adolescentů úzce souvisí s kvalitou, kvantitou a změnou vztahů v průběhu dospívání (Smékal, Macek, 2002, s. 118). V rámci různých sociálních skupin získávají dospívající nové role, a to roli dospívajícího, která je jim dána biologicky, a potvrzena viditelnými sekundárními pohlavními znaky; roli člena party, resp. skupiny, s níž se dospívající ztotožňuje, získává tak určitou sociální identitu, roli blízkého přítele, kamaráda, na něhož se lze spolehnout, a který je z hlediska sdílení důvěrných prožitků výlučný (Vágnerová, 2012, s. 397).

V období dospívání se také rozvíjí metakognice, zlepšuje se odhad vlastních schopností a dovedností. Díky tomu dokáží dospívající již lépe odhadnout své schopnosti, mohou je i účelněji využívat, a stanovit si cíle, kterých lze dosáhnout (Vágnerová, 2012).

V době dospívání vzrůstá dále i význam vrstevnické skupiny, s níž se dospívající identifikuje. Ovšem, i když vliv vrstevníků se v průběhu adolescence postupně zvyšuje, důležitost vztahů s rodiči neklesá. Vztah mezi rodiči a dospívajícími dětmi se však, ve srovnání s předchozím obdobím dětství, více specifikuje. Vrstevníci jsou důležití

zejména pro oblast trávení volného času, vztah s rodiči je zase důležitější pro celkový pozitivní pocit ze sebe sama a pro životní spokojenost dospívajících (Smékal, Macek, 2002).

Dospívající děti prožívají své zájmy intenzivně, a také jim věnují velké množství času. Podněcování, rozvíjení a usměrňování zájmové činnosti tvoří jeden z důležitých předpokladů profesní orientace a flexibility (Pávková a kol., 2002, s. 98). Dospívající si záměrně zkouší různé postoje, někdy cvičí před zrcadlem různé výrazy, obličej, záměrně mění rukopis. A stále ještě často mění i zájmy, střídají koníčky apod. Dá se říci, že hledají identitu – ovšem nejde jen o sebepoznávání, ale i o aktivní sebeutváření – adolescent se usilovně snaží být sám sebou, blížit se svému ideálu, a všechny své projevy formuje zvoleným směrem (Langmeier, Krejčířiková, 2006). Dospívající také výrazně rozšiřují své teritorium, zejména ve volnočasových aktivitách, ať už jsou institucionalizované nebo ne. Vrstevnická skupina má svá oblíbená místa, kde se obvykle schází, ale i obchody, kam chodí nakupovat, cukrárny, bistra, pizzerie, kina, diskotéky a sportovní stadiony. Velmi důležitý je pro ně pocit, že jsou to místa, kam obvykle nechodí s dospělými, a která jsou tudíž chápána jako jejich teritorium, kam podle nich nemají příslušníci jiné generace přístup (Vágenerová, 2012).

Dospívající mají také potřebu poznávat svět, orientovat se v něm, a také nějakým způsobem zasahovat do jeho dění. Zajímají se o vše možné, neví, co by udělali dříve, a chtějí si vše vyzkoušet. Hledají takové činnosti, které odpovídají jejich předpokladům, v nichž by vynikli a dosáhli uspokojení. Podněcování a usměrňování jejich zájmové činnosti tvoří předpoklad pro budoucí profesionální orientaci (Němec a kol. 2002).

5 PROSTŘEDÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Život a výchova dnešních dětí, dospívající mládeže a mladých dospělých probíhá v různých prostředích. Volnočasové aktivity mají různý obsah a dosah, hodnotové zaměření a účinky, a pomáhají utvářet jednotlivce, jejich skupiny, mladou generaci, celou společnost. Volný čas není pouhým průvodním jevem života, ale může se stát jeho aktivizujícím činitelem (Hofbauer, 2004, s. 11). Využívání volného času dětí závisí především na podnětech z prostředí, na nabídce možností, zajímavých příležitostí, a především na motivaci a výchově (Kratochvílová, 2010).

Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, může být velmi rozličné. Svůj volný čas může trávit doma, ve škole nebo v různých společenských institucích a organizacích. Nežádá se stává, že děti prožívají své volné chvíle bez jakéhokoliv dohledu, a také bez zájmu dospělých, a to na veřejných prostranstvích, venku, na ulici. Tato situace je neuspokojivá, protože je takovýmto způsobem trávení volného času ohrožena nejen výchova dětí, ale často i jejich bezpečnost. (Pávková a kol., 2002, s. 14).

Mezi výchovná zařízení se řadí školy všech typů a stupňů, školní družiny, školní kluby, domovy mládeže, střediska volného času (domy dětí a mládeže), dětské domovy, dětské domovy se školou, krizová centra pro mládež atd. Tato zařízení by měla naplňovat určité cíle a funkce, a skloubit přitom potřeby a požadavky společnosti i jednotlivců. Mimo funkci socializační, výchovnou, pečovatelskou, poradenskou, profesionalizační a selektivní, plní funkci také rekreační, která se realizuje především mimo vyučování, tedy ve sféře volného času žáků (Kraus, 2008). Jednotlivé instituce sloužící k trávení volného času dávají rodičům alespoň nějakou jistotu odborného vedení dětí v době, kdy se jim nemohou věnovat. Institucí existuje velké množství, některé jsou podporované státem jiné soukromým sektorem. Instituce poskytují dětem pocit bezpečí a ochrany, kdy se je snaží chránit před negativními vlivy prostředí, které by mohlo ohrozit jejich příznivý vývoj (Janiš, 2009).

Centra volného času umožňují plánovat a organizovat smysluplné aktivity, které zprostředkují nezávislé myšlení a osvojování si odpovědnosti. Podporují smysl pro solidaritu a schopnost spolupráce, podněcují diskuzi a umožňují využití nabytých vědomostí. Mladým lidem poskytují šanci zapojit se do řešení sociálních, kulturních, politických, zdravotnických a jiných problémů. Nabízejí kontakty mezi místními organizacemi mládeže, a motivují mladé lidi ke členství v nich. Účastníkům bez rozdílu původu, věku, národnosti, pohlaví, fyzické způsobilosti nabízejí možnost rozvíjet osobní schopnosti a posilovat

sebepečetí. Příležitost dostávají i sociálně neúspěšní mladí lidé, stimuluje se kontakt a vzájemná podpora občanů různé úrovně (Važanský, Smékal, 1995, s. 147).

Volnočasová zařízení a jejich aktivity svou obsahovou diferenciací překračují působnost resortu školství a mládeže. Na jejich rozvoji se proto podílejí další oblasti státní správy (ministerstva kultury, životního prostředí, zdravotnictví, vnitra i hospodářství), samosprávy krajů a obcí, občanská sdružení a církve, i komerční sektor (Hofbauer, 2004).

Například Knotová (2011) třídí typy subjektů vytvářející podmínky pro výchovu ve volném čase na : státní instituce; organizace nekomerčního sektoru (neziskové organizace); církevní a náboženské společnosti a privátní komerční sféru, zaměřenou především na zájmové aktivity.

5.1 Státní instituce

Mezi typy subjektů, které vytváří podmínky pro výchovu ve volném čase, patří státní instituce, mezi které patří: v resortu školství (školní družiny, školní kluby, střediska volného času, základní umělecké školy, ale patří zde i domovy mládeže nebo jazykové školy), v resortu kultury (muzea, galerie, knihovny, kulturní střediska, hvězdárny, kina, divadla), v resortu zdravotnictví (lázně, sanatoria, léčebny apod.), a v resortu sociálních věcí (ústavy, nízkoprahové kluby, komunitní centra atd.) (Knotová, 2011).

5.1.1 Školní zařízení

Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Jejich prostřednictvím pomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání prostřednictvím volnočasových aktivit, k budoucí profesi a k celému životu (Hofbauer, 2004, s. 67).

Škola

Škola pomáhá žákům zpřístupňovat poznání různých oblastí skutečnosti dvěma základními způsoby – ve vyučování a v souběžných volnočasových aktivitách (Hofbauer, 2004, s. 68).

Ve výuce se dnes usiluje o kooperativní a interaktivní učení a další způsoby inovace, ale přesto zůstává vyučování spíše konzervující a systematizující. Působí prostřednic-

tvím stabilního učebního plánu, soustavy vyučovacích předmětů a jejich kurikula (osnov nebo vzdělávacích programů), zachovává tradiční organizaci (třídy, vyučovací hodiny, metodické postupy) a mladou populaci ovlivňuje plošně (Hofbauer, 2004).

Dle Hofbauera (2004) souběžné volnočasové aktivity dosáhly výraznějšího prostoru v průběhu devadesátých let 20. století. Oproti povinnému vyučování jsou volnější, dynamičtější a flexibilnější, způsoby jejich realizace se neustále obměňují a obnovují. Životu a výchově dětí a mladých lidí zprostředkují nejen poznání, nýbrž také prožívání, sociální kontakty a možnost praktického konání. Nové vědomosti, dovednosti a kompetence umožňují osvojit si operativně, na základě zájmu a ve spolupráci s druhými, někdy v průběhu soutěžení nebo soupeření o nejlepší výsledek. Svou orientací jsou zaměřeny především na osobnost dítěte a mladého člověka, méně ho zavazují a řídí, a o to více jej podněcují a inspirují. Činí tak následujícími způsoby:

1. Jednorázovými aktivitami, které mají oddechovou a kompenzační funkci, a jsou šancí pro každého žáka a jeho volný čas. Patří zde zejména návštěvy historických památek, kulturních, sportovních a dalších obdobných akcí, meziškolní sportovní utkání, školní slavnosti, lyžařské výcvikové zájezdy, školy v přírodě, stálé prázdninové tábory nebo zahraniční zájezdy pořádané školou.

2. Soutěžemi, které mohou být místní, regionální, celostátní a mezinárodní, mohou se konat jak na základních, tak i na středních školách, a vyžadují již dlouhodobější pozornost a trvalejší zapojení účastníků.

3. Pravidelnou zájmovou činností, kde patří zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva. Tato činnost sleduje individuální rozvoj účastníka, úzce spjatý s činností zájmového kolektivu a s jeho veřejně prospěšnou nebo tvůrčí činností.

Školní družiny

Školní družiny jsou školským zařízením pro děti ve věku 6-12 let, tzn. prvního stupně základní školy. Družina zabezpečuje zájmové činnosti, odpočinkovou a rekreační činnost, také přípravu na školní vyučování. Činnost školních družin také upravuje vyhláška MŠMT ČR č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Družiny jsou zřizovány při základních školách, mohou však být zřízeny i jako samostatné zařízení, a mohou sloužit jedné nebo více školám. Kromě výchovné a vzdělávací funkce družina plní také sociální funkci, nabízí rodičům péči o děti po určitou dobu před nebo po skončení školního vyučování nebo před

jejich odchodem za jinými mimoškolními aktivitami. Družiny mohou zřizovat zájmové kroužky, jejichž členy mohou být i děti, i které nejsou přihlášeny do školní družiny k pravidelné docházce. Ve školních družinách pracují profesionální pedagogové-vychovatelé. Provoz školní družiny upravuje vnitřní řád, který určuje podmínky spolupráce s rodiči, povinnosti družiny směrem k rodičům či zákonným zástupcům, podmínky docházky, vymezuje pravidla činnosti družiny (Knotová, 2011)

Kromě výchovné a zdravotní funkce má sociální význam, protože zajišťuje nejenom sociální péči, ale i bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Výchovná činnost se orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností, aby uspokojila co nejvíce dětí vzhledem k jejich věkovým zvláštnostem a velké šíři zájmů. Také je důležité uspokojit velkou potřebu pohybu, která je v tomto mladším školním věku u dětí typická. (Pávková a kol., 2002, s. 44).

Dle Malacha (2007) i Pávkové a kol. (2008), by měla školní družina nabízet zejména následující činnosti:

1. odpočinkové činnosti, plnící psychohygienické poslání – klidové hry, poslechové činnosti, klidné zájmové činnosti atd.;
2. rekreační činnosti sloužící k regeneraci sil – aktivní odpočinek s náročnějšími pohybovými prvky;
3. zájmové činnosti rozvíjející osobnost žáka;
4. přípravu na vyučování- vypracovávání domácích úkolů (kdy ovšem vychovatelky neopravují chyby, pouze vyzývají k vyhledávání chyb a k jejich opravení), zábavné procvičování učiva formou didaktických her (včetně řešení problémů), ověřování a prohlubování poznatků na vycházkách, exkurzích a dalších činnostech;
5. získávání dalších doplňujících poznatků – vycházky, poslechové činnosti, práce s knihou, četba.

Školní kluby

Školní kluby pracují s dětmi středního školního věku a se žáky druhého stupně základních škol. Zájmová činnost je již vyhraněnější a vychází z větší samostatnosti dětí. Na rozdíl od školní družiny neplní sociální funkci. Činnost školního klubu probíhá například v pravidelných kroužcích, souborech, tělovýchovných oddílech nebo v průběžných

nabídkách spontánních aktivit v prostorách klubu, které mohou být zařízené jako herny, počítačové pracovny, čtenářské koutky, nebo i prostory upravené pro neformální setkávání a komunikaci (Pávková a kol. 2002). Jejich činnost je profilována obdobně jako ve školní družině, školní kluby jsou zaměřeny na zájmové, odpočinkové, veřejně prospěšné činnosti, ale také na přípravu na vyučování. Vzhledem k věku žáků je program uzpůsoben, a je dán větší prostor samostatnosti a volnosti. Školní kluby jsou nejčastěji zřizovány při základních školách, mohou být zřízeny i samostatně a mohou sloužit jedné nebo více školám. V personálním zabezpečení jsou stejné podmínky jako ve školní družině, stejně tak jejich provoz je podřízen vnitřnímu řádu (Knotová, 2011).

Školní klub může též nabízet spontánní aktivity, které se mohou konat v prostorách klubu nebo školy. Měl by poskytovat co nejširší nabídku činností, na jejichž možné podobě by se měli podílet i žáci (Janiš, 2009, s. 31).

Vzhledem k ekonomickým problémům škol se však kluby ruší, a tak se snižuje možnost ovlivňovat volný čas pubescentů, což z výchovného hlediska není dobré (Němec a kol. 2002, s. 22).

5.1.2 Mimoškolní instituce a zařízení

Důležitou součástí výchovného zhodnocování volného času jsou prostory a zařízení mimo školu, které procházejí, zvláště v posledních desetiletích, rychlou proměnou. Volnočasové aktivity se mohou uskutečňovat v původním nebo přizpůsobeném přírodním či městském prostředí a současně je tako podněcován vznik nových činností i typů zařízení (Hofbauer, 2004).

Středisko pro volný čas dětí a mládeže

Tato střediska zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Jsou to zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují pravidelnou zájmovou činnost, která je rozdělena do pěti oblastí: společenských věd, přírodních věd, estetické výchovy, techniky, tělovýchovy a sportu (Němec a kol., 2002, s. 22).

Nabídka rozmanitých zájmových činností je určena dětem, mládeži ale i dospělým, bez ohledu na příslušnost k různým sociálním, etnickým či jiným skupinám. Náplň činnosti středisek volného času určuje vyhláška MŠMT ČR č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělává-

ní. Střediska připravují nabídky pro vzdělávací a zájmové činnosti příležitostné (turnaje, přehlídky, výlety, přednášky, příměstské tábory), které jsou vedeny nebo organizovány pedagogickými pracovníky středisek. Dále organizují pravidelnou zájmovou činnost v zájmových útvarech (kroužky, kluby atd.), zájmové činnosti vedou jak zaměstnanci středisek, tak i externí spolupracovníci, nebo nabízejí vzdělávací příležitosti (např. cykly přednášek). Střediska také organizují soutěže a přehlídky vyhlášené MŠMT, připravují prázdninové činnosti a nabízejí podmínky pro spontánní aktivity (Knotová, 2011).

Mají dva základní typy organizací. Prvním typem jsou domy dětí a mládeže, druhým typem jsou stanice zájmových činností. Zřizovatelem může být školský úřad, obec, soukromý subjekt apod. Uživatelem služeb domu dětí a mládeže může být dítě, žák, student, pedagogický pracovník, a v některých případech i jiná osoba (Janiš, 2009, s. 31)

Pravidelná činnost probíhá v zájmových útvarech, které Pávková a kol.(2008) vymezuje následovně:

1. kroužek – menší útvar, v jehož názvu většinou bývá zahrnuta jeho specializace. Může jít o kroužky počítačové, pohybové hry apod.;

2. soubor- toto je označení pro útvar, který svou činností může zaměřit i na veřejnou produkci, většinou se jedná o útvar, který bychom označili jako umělecký (pěvecký, taneční...);

3. klub- což je útvar, kde je zpravidla činnost členů zaměřena na vnímání. Kluby mohou být zaměřeny na film, divadlo apod.;

4. kurz – který má zpravidla omezenou délku trvání. Výsledkem by měla být osvojená nějaká vědomost nebo dovednost. Úspěšný absolvent může získat i nějaký certifikát nebo osvědčení.

V rámci střediska volného času může existovat i příležitostná zájmová činnost, která může vykazovat i jisté znaky pravidelnosti, není to však činnost průběžná. Může se jednat o tradiční zimní turnaje, zájezdy, exkurze atd. Tyto činnosti jsou pod dohledem pedagogického pracovníka a mají omezenou délku trvání. Může se jednat i o příměstské tábory, které během letních prázdnin plní i funkci sociální a ochrannou. Nejedná se o klasické letní tábory, ale spíše o nabídku prostoru a aktivit, která je v určitých cyklech poskytována dětem. Zpravidla bývá využíván dětmi, jejichž rodiče nemají dostatečné množství dovolené, popř. finančních prostředků na klasický letní tábor (Janiš, 2009, s. 32).

Střediska rozvíjejí tradičními i novými způsoby zájem o umění, techniku, vědy o přírodě a společnosti; o sporty a turistiku; zábavu a oddech; podporu participačních a samosprávných činností na školách a v obcích; veřejně prospěšnou práci ve prospěch druhých dětí (včetně hendikepovaných), seniorů nebo na ochranu přírodního a životního prostředí; o mezinárodní aktivity (zájezd), tábory a pobyty v zahraničí; setkání s mladými lidmi jiných zemí; akce solidarity s dětmi postiženými přírodními katastrofami, chudobou nebo válečnými střety. Vytvářejí podmínky pro činnost spontánní (herní, zábavnou, oddechovou); tímto oslovují především neorganizované děti a mladé lidi, kteří svůj volný čas nedovedou jinak využívat. Významný je konečně i jejich podíl na vzdělávání dobrovolných a profesionálních pracovníků volného času dětí a mládeže - domů a dalších institucí, dobrovolných sdružení, pracovníků státní správy tohoto úseku (Hofbauer, 2004, s. 87).

Základní umělecké školy

Základní umělecké školy poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým, hudebně, pohybově, výtvarně a literárně-dramaticky nadaným, svými obory, které vedou aprobovaní učitelé. Také připravují nejtalentovanější jedince na studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením (Pávková a kol. 2002, s. 44). Provoz ZUŠ upravuje vnitřní řád, obvykle je činnost organizována v odpoledních hodinách. Za činnost jsou zřizovatelem stanoveny finanční poplatky, výše ročního poplatku je různá, podle typů zájmové činnosti i zřizovatele. Zaměstnanci ZUŠ jsou jak interní tak i externí. ZUŠ připravují i prázdninové (táborové) činnosti, víkendová soustředění, pořádají soutěže, kulturní vystoupení pro rodiče i veřejnost (Knotová, 2011).

Mimo jiné má hudba a umění mnoho funkcí. Jednou z těchto funkcí je funkce terapeutická, kdy v rámci této funkce je umění možno vyčlenit na několik specifických funkcí. Jde například o funkci relaxační, kdy umění plní tuto funkci jako nástroj rehabilitace a relaxace, kdy zbavuje vnímajícího člověka psychického napětí a umožňuje mu, aby dosáhl celkového uvolnění a získal duševní rovnováhu. Funkce nefrustrační zase spočívá v tom, že styk s uměním dokáže člověka zbavit špatné nálady či deprese, jako důsledku zklamání, dokáže jej zklidnit a ozdravit (Spousta, 1998).

Další velmi důležitou funkcí umění je funkce rekreační, kdy styk s uměním vytrhuje člověka ze shonu všedního dne, dává mu zapomenout na každodenní starosti a nepříjemné životní svízele, přivádí jej do příjemného rozpoložení a osvěžuje ho. Je-li člověk společensky unaven a přesycen přítomností druhých, chce být sám, utíká se k umění,

v němž nachází prostředníka k navození pocitu sociální izolace, osamocení, osvobození, nezávislosti a nerušenosti (Spousta, 1998, s. 35).

Funkce sociálně integrační se uplatňuje prostřednictvím společných zážitků při recepci uměleckého díla, kdy dochází k duchovní a sociální integraci jednotlivých členů dané skupiny (Spousta, 1998, s. 36).

Zábavná funkce umění je spatřována zase v tom, že umělecké dílo svého uživatele duševně dokáže povznést nad hladinu všedností a každodenních starostí. (Spousta, 1998).

Někdy je však docházka a touha vyniknout v nějaké umělecké oblasti spíše přáním rodičů, než vnitřní motivací samotných dětí.

Jazykové školy

Jazykové školy jsou zvláštním typem školského zařízení pro výchovu ve volném čase, nabízejí volnočasové aktivity, ale aktivity jsou především vzdělávací a orientované výhradně na jazykové vzdělávání. Do této skupiny školských zařízení patří jen ty, které mají právo státní zkoušky (Knotová, 2011). Tyto školy realizují výuku cizích jazyků. Přípravují pro studium na středních a vysokých školách v požadovaném zaměření (Němec a kol. 2002, s. 22).

5.2 Neziskové organizace

Neziskové organizace jsou veškeré organizace, které nejsou založeny za účelem tvorby a rozdělení zisku. Jejich zakladatelem není stát (Kavanová, Chudý, 2005, 54).

Kavanová a Chudý (2005) dále uvádí, že neziskový sektor je podle empirických zjištění charakterizován pěti společnými znaky:

1. jsou organizovány- do jisté míry institucionalizovány;
2. jsou soukromé – institucionálně odděleny od státu;
3. jsou samosprávné – schopny řídit svou vlastní činnost;
4. jsou neziskové- nerozdělují vzniklý zisk zřizovatelům nebo vedení organizace;
5. jsou dobrovolné – významným prvkem je dobrovolná práce.

Podle klasifikace Lester Salomona působí neziskové organizace v oblastech: kultury a rekreace; vzdělání a výzkumu; zdravotní péče; sociálních služeb; životního prostředí;

komunitního rozvoje a bydlení; práva, ochrany práva a politiky; zprostředkování dobročinnosti a podpory dobrovolnictví; mezinárodní aktivity; náboženství a profesního sdružení a odborů (Kavanová, Chudý, 2005).

5.3 Církevní a náboženské společnosti

Církevní a náboženská společenství zaměřují svou činnost na výchovu dětí a mládeže v době mimo vyučování, např. salesiánská střediska mládeže, sdružení evangelické mládeže apod. (Němec a kol. 2002, s. 23).

5.4 Privátní komerční sféra, zaměřena především na zájmové aktivity sportovní

Do této sféry patří například fitcentra, vodní světy, sportovní kluby, společenské zábavy (zábavní centra, parky, herny, kluby apod.), ale také rekreace, turistický ruch apod. (Knotová, 2011).

Zařízeními, kde je možné trávit volný čas, jsou různé vzdělávací instituce, které člověk navštěvuje dobrovolně na základě svého zájmu (Janiš, 2009, s. 34).

Velká pozornost se věnuje vytváření podmínek pro nové druhy sportu a turistiky (areál pro florbal, softbal, free stylové sporty, haly pro bowling a skateboard, akvaparky spojené s budováním přidružených herních prostor, rehabilitační areály, cyklistické stezky, zasněžování svahu aj. (Hofbauer, 2004, s. 92).

Iniciativy se projevují v oblasti umění a zábavy: vybavování knihoven počítači, zřizování místních kulturních a klubových zařízení (divadel malých forem, letních škol umění, přeměna bývalého protiletického krytu ve zkušebnu uměleckého souboru). Rychle však rostou i zařízení většího rozsahu jako multikomplexy nebo tematické zábavní parky.

V současné době vznikají i zařízení, ve kterých převládají poznávací funkce: projekty filmového vzdělávání a výchovy, kde dopoledne probíhají hodiny jakou součástí povinné výuky a v odpoledních hodinách aktivity filmového klubu. Jinými typy zařízení jsou například muzea věnována slavným osobnostem politického nebo kulturního života, archeologické parky nebo skanzeny zase přibližující historii země, život, řemesla a další zvyklosti lidí dřívějších dob (Hofbauer, 2004).

Co se týče parků a další zelené plochy, tyto byly postupně opatřovány vhodným vybavením a měnily se ve specifická volnočasová zařízení aktivního odpočinku (Hofbauer, 2004, s. 81). V současnosti prostory, areály volného času a zejména hřiště procházejí velmi výraznými změnami. V některých městech se snížila pozornost věnována čistotě a údržbě tradičních dětských hřišť, a poté musela být některá z hřišť zrušena, protože se zřizovatelé nechtěli přizpůsobit novým a náročnějším požadavkům na bezpečnost. Jindy se hřiště stávají trvalou součástí občanské vybavenosti, a včleňují se do denního života dospělých i mladých obyvatel města. Bývají to hřiště spontánních her malých dětí, streetbalová nebo basketbalová hřiště pro dospívající, přenosné i stabilní lezecké stěny, skateboardové rampy, cyklistické trasy a okruhy, naučné poznávací stezky, areály zdraví (Hofbauer, 2004).

5.5 Domov a rodina

V neposlední řadě místem trávení volného času je domov a rodina.

Rodina odedávna a především existuje proto, aby mohli lidé náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je biologicky významnou pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti (Matoušek, 2003)

Naše (česká) rodina má velké možnosti v realizaci volného času svých dětí, a mnoho z nich v tomto směru také aktivně a úspěšně působí. Současně však sama dlouhodobě prochází významnými změnami početnosti a složení, vnitřních vztahů i postojů některých rodičů ke svým dětem, které se týkají také jejich volného času (Hofbauer, 2004, s. 59). Rodina zaměstnaných rodičů má na sebe čas o večerech a víkendech. Společná práce i společné zájmy mohou mít ráz ritualizovaných událostí (Matoušek, 2003, s. 87). U některých rodin se také projevují problémy a negativní jevy, které ztěžují cestu jejich dětí k bohatému prožívání a plné realizaci volného času (Hofbauer, 2004). Problémem může být například současný růst životních nákladů, který vyžaduje od některých rodičů a prarodičů, aby finančně podporovali své děti a vnuky. U dospělých vzniká potřeba druhého zaměstnání, jehož důsledkem je omezení volného času. Svou životní úroveň hodnotí čím dál méně lidí jako uspokojivou, zvyšuje se počet těch, kteří ji pokládají za nízkou. Průměrné rodinné náklady na volný čas sice postupně rostou, ale zejména početnější rodiny musí omezit společné návštěvy kin, divadel a dalších kultur, nákup knih, účast dětí ve školní družině, na škole v přírodě nebo na letním táboře. Značné napětí vzniklo zvláště v neúplných rodinách, kde skoro polovina žen samoživitelek neměla dostatek prostředků na zájmovou či

jinou volnočasovou činnost svých dětí, a také polovina jich musela trávit dovolenou v místě bydliště (Hofbauer, 2004).

Dalším problémem může být ten, že se zvyšují nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu, v důsledku toho se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Vedle nedostatku času vyvstává též problém způsobu jeho trávení a problém „kvality času“ (Kraus, Poláčková, 2001).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Praktická část práce se zaměřuje na téma problematiky trávení volného času žáků základních škol ve Zlínském kraji.

Úvodní část objasňuje výzkumný problém, posléze cíl výzkumu, stanovení hypotéz, výběr výzkumného souboru a metodu sběru dat.

Následující část se zaměřuje na výsledky dotazníkového šetření. Nejprve v práci dochází k rozdělení respondentů na dívky/chlapce, děti z měst/vesnic a žáky prvního/druhého stupně, poté se práce zabývá volnočasovými aktivitami a kroužky, kdy je zjišťována četnost návštěv kroužků, důvody, proč si děti kroužky vybraly (zda je výběr ovlivněn rodiči, kamarády nebo jejich vlastním zájmem o vybrané aktivity), důvody, proč případně kroužky nemohou navštěvovat, i když by chtěly, a v neposlední řadě je zde shrnuto, jaké volnočasové aktivity žáci základních škol ve Zlínském kraji navštěvují, a které z aktivit patří mezi nejoblíbenější a naopak mezi nejméně oblíbené.

V práci je dále zjišťováno, kolik času žáci věnují přípravě na vyučování, kolik času tráví s kamarády- vrstevníky, s rodinou, případně na internetu, kde je zároveň zkoumáno, čím se na internetu nejvíce zabývají.

Závěrečná část vyhodnocuje, jak žáci tráví svůj volný čas mimo volnočasové aktivity a kroužky, jaké mají preference – s kým nejraději tráví volný čas a zda se ve svém volném čase nudí či nikoliv.

6.1 Výzkumný problém

Tématem, které zkoumám, se zabývám především proto, že mě zajímá problematika trávení volného času žáků základních škol ve Zlínském kraji.

Zvolila jsem kombinaci popisného a relačního problému.

Zabývala jsem se následujícími otázkami:

1. Existuje rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit u dívek a chlapců?
2. Existuje rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit u dětí z měst a vesnic?
3. Existuje rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit u žáků 1. a 2. stupně?
4. Existuje rozdíl ve způsobu trávení volného času mimo volnočasové aktivity u dívek a chlapců?

5. Existuje rozdíl ve způsobu trávení volného času mimo volnočasové aktivity u dětí z měst a vesnic?

6. Existuje rozdíl ve způsobu trávení volného času mimo volnočasové aktivity u žáků 1. a 2. stupně?

Shora uvedené otázky jsem také testovala testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

Výzkumem relačním jsem se dále zaměřila na rozdíly v preferencích, s kým děti nejraději tráví volný čas, kolik času tráví jednotlivé skupiny dětí s kamarády, s rodiči, na PC, mobilu, jak často si na sebe udělají čas se svou rodinou, zda rodiče kontrolují jejich volný čas, kdo rozhoduje o tom, jak budou trávit volný čas, a zda se ve svém volném čase nudí či nikoliv.

Výzkumem popisným jsem zjišťovala, které volnočasové aktivity a kroužky děti navštěvují, které kroužky je nejvíce a nejméně baví a také, pokud čas tráví na počítači nebo mobilu, tak čím se na internetu nejvíce zabývají.

6.2 Cíl výzkumu

Cílem mé práce je zhodnocení toho, jakým způsobem žáci základních škol ve Zlínském kraji tráví svůj volný čas, zda si jej umí zorganizovat tak, aby našli správnou míru mezi povinnostmi, zábavou i odpočinkem. Dále bude zkoumáno, zda jsou žáci při výběru svých volnočasových aktivit ovlivňováni svým vlastním přáním, vlivem kamarádů nebo především přáním rodičů. Chtěla bych se také zaměřit na fakt, jestli děti nejsou volnočasovými aktivitami přetěžovány, jestli kromě organizovaných kroužků jim zbývá čas také na aktivní nebo pasivní odpočinek, přípravu do školy nebo na trávení času s rodiči a sourozenci, nebo naopak jim nějaké smysluplné trávení volného času chybí.

6.3 Hypotézy (věcné)

Četnost návštěv volnočasových aktivit dívek je odlišná od četnosti návštěv volnočasových aktivit chlapců.

Četnost návštěv volnočasových aktivit dětí z měst je odlišná od četnosti návštěv volnočasových aktivit dětí z vesnic.

Četnost návštěv volnočasových aktivit žáků 1. stupně je odlišná od četnosti návštěv volnočasových aktivit žáků 2. stupně.

Mimo volnočasové aktivity je způsob trávení volného času dívek odlišný od způsobu trávení volného času chlapců.

Mimo volnočasové aktivity je způsob trávení volného času dětí z měst odlišný od způsobu trávení volného času dětí z vesnic.

Mimo volnočasové aktivity je způsob trávení volného času žáků 1. stupně odlišný od způsobu trávení volného času žáků 2. stupně.

6.4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem zvolila kvantitativní metodu a jako techniku sběru dat dotazník, s položkami jak uzavřenými, a to dichotomickými i polytomickými, tak také s položkami polouzavřenými. Data byla sbírána v období od 1. 11. 2018 do 31. 1. 2019.

První ze svých výzkumných souborů, a to zástupce vesnické školy ve Zlínském kraji, jsem zvolila dostupným, záměrným výběrem. Jedná se o Základní školu Újezd u Valašských Klobouk. Na této škole mám ředitelem školy umožněn jakýkoliv sběr dat, protože zde pracuji jako asistent pedagoga.

Základní školu Luhačovice, jako zástupce městské školy, jsem zvolila metodou vícenásobného výběru, kdy jsem nejdříve losovala ze 4 okresů ve Zlínském kraji, a posléze, když jsem vylosovala okres Zlín, jsem na internetu zadala seznam měst v okrese Zlín, a z těchto jsem vylosovala město Luhačovice, které má jedinou základní školu.

Zbytek respondentů jsem volila zčásti metodou záměrného výběru a z části náhodným výběrem, kdy jsem na serveru Survio.com vytvořila dotazník totožný s dotazníky, které jsem vypracovala v papírové podobě, a odkaz na tento jsem zaslala na Facebook na skupinu „Maminky Zlínsko a okolí“, kde jsem členy požádala o vyplnění jejich dětmi, které navštěvují ZŠ.

6.5 Výzkumný soubor

Jako výzkumné soubory jsem si zvolila Základní školu Újezd u Valašských Klobouk, Základní školu Luhačovice, a také jsem použila dotazník na portálu Survio.com.

Výzkumu se tedy zúčastnilo celkem 320 respondentů- žáků základních škol ve Zlínském kraji.

Na Základní škole v Újezdě u Valašských Klobouk jsem oslovila 123 respondentů, tyto dotazníky jsem nechala vyplnit 53 žákům z 1. stupně a 70 žákům z 2. stupně. Tato škola je menší vesnickou školou, má 1. i 2. stupeň, a celkem 11 tříd a 215 žáků.

Na Základní škole v Luhačovicích jsem oslovila celkem 112 žáků, z toho 52 žáků z 1. stupně a 60 žáků z 2. stupně. Tato škola je středně velkou městskou školou, má 1. i 2. stupeň, celkem 26 tříd a dle sdělení ředitele školy cca 600 žáků.

Na portálu Survio.com jsem vytvořila dotazník, jehož odkaz jsem zveřejnila na stránce Facebooku, a to „Maminky Zlínsko a okolí“. Takto jsem získala zbylých 86 odpovědí, z nichž jsem jednu vyřadila z důvodu neúplnosti. Dotazníky, které byly vyplněny v internetové podobě, jsem poté ve finální verzi přepsala do papírové podoby, aby se jednotlivé odpovědi lépe počítaly a třídily.

Tabulka č. 1 (počty respondentů)

	Město		Vesnice		
	1. stupeň	2. stupeň	1. stupeň	2. stupeň	
dívky	38	36	39	62	Σ 175
chlapci	33	47	34	31	Σ 145
	Σ 71	Σ 83	Σ 73	Σ 93	Σ 320

7 VÝSLEDKY A SHRNUÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Jednotlivé položky v dotazníku byly zaměřeny na kvalitativní i na kvantitativní odpovědi.

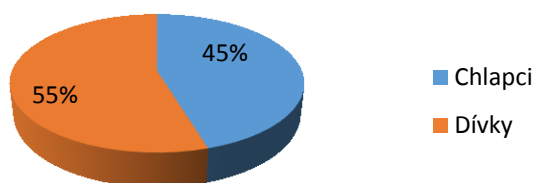
Položky 1,2,3,4,6,8,13,14,16,18,19,20,21,22 a 23 jsou zaměřeny kvantitativně, zjišťují četnost odpovědí, a měly by především ukázat, zda existují rozdíly mezi žáky prvního a druhého stupně, žáky z měst a vesnic, a případně mezi děvčaty a chlapci. U těchto položek byla přípustná pouze jedna možnost odpovědi.

U položek 5,7,9,10,11,12 a 17 jsem přípustila vícero možných odpovědí, a to především z důvodu, abych zjistila například pestrost volnočasových aktivit, preferenci jednotlivých zájmů anebo třeba i důvody, proč děti nemohou navštěvovat více kroužků, a v neposlední řadě možnosti, jak děti tráví volný čas, když se nevěnují organizovaným aktivitám. Jednu z otázek jsem také věnovala výzkumu, čemu se děti nejčastěji věnují na internetu.

7.1 Rozdělení respondentů

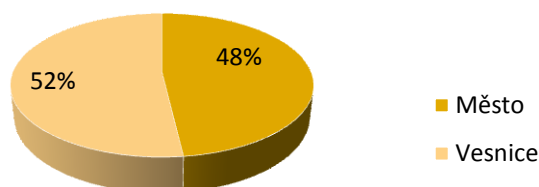
Výzkumu se celkem zúčastnilo 320 žáků základních škol ve Zlínském kraji. V položkách dotazníku č. 1,2 a 3 jsou žáci rozdělení podle pohlaví, místa bydliště a toho, zda navštěvují 1. nebo 2. stupeň základní školy.

Rozdělení: chlapci/ dívky

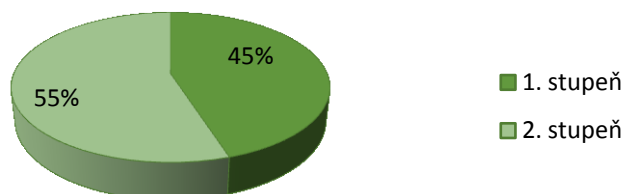
Graf č. 1 – relativní četnost (k položce v dotazníku č. 1)

Rozdělení: město/vesnice

Graf č. 2 – relativní četnost (k položce v dotazníku č. 2)

Rozdělení: první/druhý stupeň

Graf č. 3 – relativní četnost (k položce v dotazníku č. 3)

7.2 Volnočasové aktivity a kroužky

V položkách **4,5,6,7,8,9,10** a **11** jsem se zaměřila na výběr volnočasových aktivit žáků základních škol, na četnost návštěv takovýchto aktivit, na důvody, proč si své volnočasové aktivity vybrali, a také na to, zda je vybrané aktivity baví či nikoliv.

7.2.1 Položka č. 4 – četnost návštěv kroužků a volnočasových aktivit

V položce č. 4 měli žáci odpovědět, kolikrát týdně se věnují svým volnočasovým aktivitám-kroužkům. Měli na výběr pouze **jednu odpověď**. Odpovědi tedy bylo stejně jako respondentů, tj. 320.

Tabulka č. 2 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 4)

	vůbec	1xtýdně	2xtýdně	3-4xtýdně	více než 4x týdně	Σ
DM1	1	6	13	15	3	38
DM2	10	7	9	8	2	36
DV1	5	8	10	13	3	39
DV2	12	10	15	17	8	62
CHM1	4	1	4	13	11	33
CHM2	9	14	7	14	3	47
CHV1	4	7	7	12	4	34
CHV2	4	9	9	5	4	31
Σ	49	62	74	97	38	320

K této položce jsem se rozhodla provést výzkum pomocí výpočtu chí-kvadrátu nezávislosti, který by zjistil, zda existuje souvislost mezi četností návštěv volnočasových aktivit a tím, zda se jedná o dívky/chlapce, žáky prvního/druhého stupně a žáky z měst/vesnic.

Tabulka č. 3 – výpočet chí kvadrátu nezávislosti: **dívky/chlapci** (položka č. 4)

	vůbec	1x týdně	2x týdně	3-4x týdně	více než 4x týdně	Σ
dívky	28 (26,80)	31 (33,90)	47 (40,47)	53 (53,05)	16 (20,78)	175
chlapci	21 (22,20)	31 (28,09)	27 (33,53)	44 (43,95)	22 (17,22)	145
Σ	49	62	74	97	38	320

$$\chi^2 = \sum \frac{(p-o)^2}{o} = 0,05+0,06+0,25+0,30+1,05+1,27+0,00004+0,00006+1,2+1,33= \mathbf{5,51}$$

Dle tabulky „*Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát*“, kdy stupeň volnosti je 4 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **9,488**.

5,51 < 9,488 proto nemůžu odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **neexistuje** statisticky významný rozdíl mezi pohlavím a četností návštěv volnočasových aktivit.

Tabulka č. 4 – výpočet chí kvadrátu nezávislosti: město/vesnice (položka č. 4)

	vůbec	1x týdně	2x týdně	3-4x týdně	více než 4x týdně	Σ
město	24 (23,58)	28 (29,83)	33 (35,61)	50 (46,68)	19 (18,29)	154
vesnice	25 (25,42)	34 (32,16)	41 (38,39)	47 (50,32)	19 (19,71)	166
Σ	49	62	74	97	38	320

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,007 + 0,007 + 0,11 + 0,11 + 0,19 + 0,18 + 0,24 + 0,22 + 0,03 + 0,03 = 1,12$$

Dle tabulky „Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát“, kdy stupeň volnosti je 4 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **9,488**.

1,12 < 9,488 proto nemůžu odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **neexistuje** statisticky významný rozdíl mezi místem bydliště (město/vesnice) a četností návštěv volnočasových aktivit.

Tabulka č. 5 – výpočet chí kvadrátu nezávislosti: první/druhý stupeň ZŠ (položka č. 4)

	vůbec	1x týdně	2x týdně	3-4x týdně	více než 4x týdně	Σ
1.stupeň	14 (22,05)	22 (27,90)	34 (33,30)	53 (43,65)	21 (17,10)	144
2.stupeň	35 (26,95)	40 (34,10)	40 (40,70)	44 (53,35)	17 (20,90)	176
Σ	49	62	74	97	38	320

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 2,94 + 2,40 + 1,25 + 1,02 + 0,015 + 0,012 + 2 + 1,64 + 0,89 + 0,73 = 12,89$$

Dle tabulky „Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát“, kdy stupeň volnosti je 4 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **9,488**.

12,89 > 9,488 proto můžu odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **existuje** statisticky významný rozdíl mezi věkem žáků (1. a 2. stupeň) a četností návštěv volnočasových aktivit.

Z tabulky četnosti č. 2 i z tabulek výpočtu chí-kvadrátu nezávislosti č. 3,4,5 je zřejmé, že statisticky významný rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit existuje pouze u žáků 1. a 2. stupně ZŠ. Rozdíl mezi žáky z měst a vesnic a dívkami a chlapci není statisticky významný.

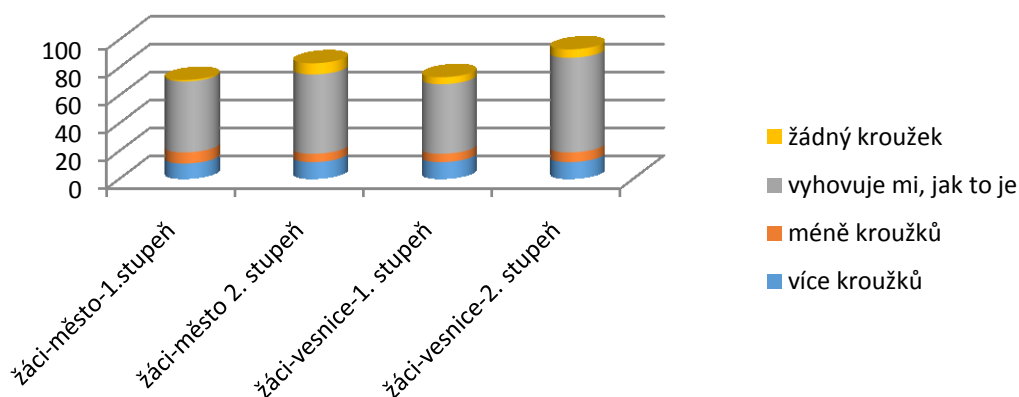
7.2.2 Položka č. 6 – spokojenost žáků s četností návštěv kroužků a volnočasových aktivit

V položce č. 6 bylo zjišťováno, zda jsou žáci spokojeni s četností návštěv svých kroužků. Byla požadovaná pouze **jedna odpověď**, proto počet odpovědí je celkem 320. Bylo zjišťováno, zda by žáci chtěli navštěvovat více kroužků, méně kroužků, žádný kroužek nebo jim to vyhovuje tak, jak to je v současné době.

Tabulka č. 6 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 6)

	více kroužků	méně kroužků	vyhovuje mi to	žádný	Σ
DM1	6	5	26	1	38
DM2	6	0	26	4	36
DV1	7	4	26	2	39
DV2	9	5	44	4	62
CHM1	5	3	25	0	33
CHM2	6	6	31	4	47
CHV1	5	2	24	3	34
CHV2	3	2	24	2	31
Σ	47	27	226	20	320

„Chtěl/chtěla bys navštěvovat“:

Graf č. 4 – četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 6)

Z tabulky č. 6 i grafu č. 4 lze vyčíst, že převážná většina žáků (226 žáků) je spokojena s četností návštěv svých volnočasových aktivit. Rozdíl mezi chlapci/dívkami, prv-

ním/druhým stupněm základních škol a žáky z měst/vesnic je v odpovědích na tuto otázku zanedbatelný.

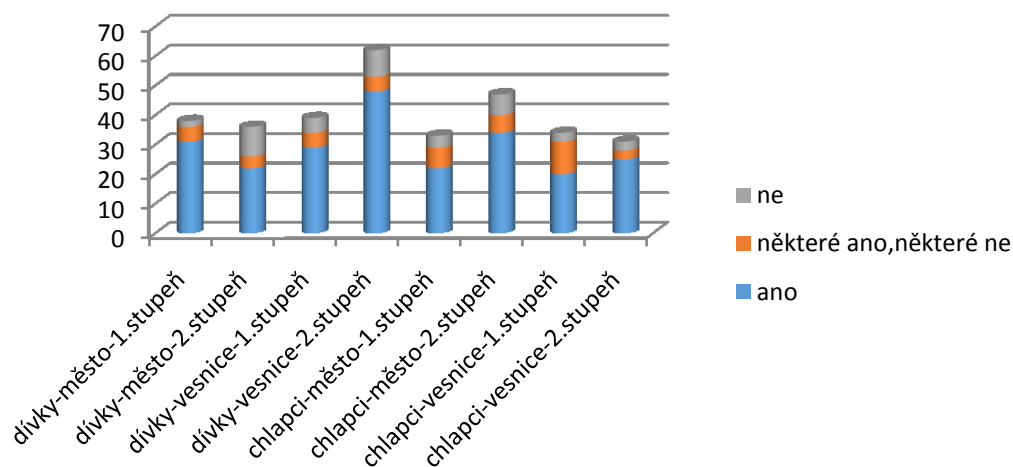
7.2.3 Položka č. 8 – spokojenost žáků s jejich aktivitami a kroužky

Na otázku v položce č. 8 dotazníku, zda žáky baví jejich kroužky, mohli žáci odpovídat taktéž pouze **jednou odpovědí**.

Tabulka č. 7 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 8)

	ano	některé ano,některé ne	ne	Σ
DM1	31	5	2	38
DM2	22	4	10	36
DV1	29	5	5	39
DV2	48	5	9	62
CHM1	22	7	4	33
CHM2	34	6	7	47
CHV1	20	11	3	34
CHV2	25	3	3	31
Σ	231	46	43	320

„Baví Tě Tvé kroužky?“

Graf č. 5 – četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 8)

Z tabulky č. 7 i grafu č. 5 lze vyčíst, že převážnou většinu žáků (231 žáků) jejich volnočasové aktivity a jejich kroužky baví. Jediný (i když téměř zanedbatelný) rozdíl zde nacházíme mezi žáky prvního a druhého stupně, kdy v otázce č. 8 odpověděl dvojnásobek žáků druhého stupně (oproti žákům prvního stupně), že je jejich kroužky nebaví, a to v poměru **29: 13**.

7.2.4 Položka č. 7 – důvody návštěv volnočasových aktivit a kroužků

Položkou č. 7 bylo zjišťováno, z jakého důvodu žáci své kroužky navštěvují. Byla zde dána žákům možnost **vícero odpovědí**. Z tohoto důvodu celkový počet odpovědí je 360.

Tabulka č. 8 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 7)

	kvůli rodičům	kvůli kamarádům	baví mě to	abych se nenudil	nechodím	jiná možnost	Σ
DM1	3	2	33	4	1	0	43
DM2	3	0	21	3	11	0	38
DV1	4	2	26	2	4	1	39
DV2	5	1	40	5	9	3	63
CHM1	6	3	23	5	4	2	43
CHM2	4	7	31	6	9	3	60
CHV1	4	0	27	3	4	1	39
CHV2	2	2	25	3	3	0	35
Σ	31	17	226	31	45	10	360

Žáci se v odpovědích na tuto otázku téměř shodují (viz tabulka č. 8). Převážná většina odpověděla na otázku, proč navštěvují své kroužky: „*protože mě to baví*“ (226 žáků).

Rozdíly existují pouze v možnosti odpovědi č. 2 (kvůli kamarádům), kdy chlapci tuto možnost uvedli oproti děvčatům v poměru **12:5** a děti z měst tuto možnost uvedli oproti dětem z vesnic také v poměru **12:5**.

Odpověď „*jiná možnost*“ zahrnovalo celkem 16 dětí. 5 dětí tuto možnost blíže nespecifikovalo, 8 dětí uvedlo, že své kroužky navštěvují „*protože se jim to jednou bude hodit*“ a 3 děti uvedly, že kroužky navštěvují kvůli svému budoucímu povolání.

7.2.5 Položka č. 11- příčiny případné nižší variability navštěvovaných aktivit

Další otázkou, týkající se mimoškolních aktivit, je otázka v dotazníku č. 11, kdy žáci odpovídali na dotaz „*Pokud bys chtěl navštěvovat více kroužků, proč to nejde?*“ Žáci mohli odpovídat **vícero odpověďmi**, proto celkový počet odpovědí je 338.

Tabulka č. 9 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 11)

	rodiče nedovolí	málo času	nemáme peníze	v okolí není kroužek	nechci další	jiná možnost	Σ
DM1	3	17	1	1	15	3	40
DM2	4	11	1	8	16	0	40
DV1	5	12	1	8	11	2	39
DV2	2	24	3	6	24	4	63
CHM1	2	15	2	2	10	4	35
CHM2	0	13	1	5	23	8	50
CHV1	5	9	1	5	15	2	37
CHV2	2	10	2	3	15	2	34
Σ	23	111	12	38	129	25	338

V této otázce existuje již vícero rozdílů.

Při odpovědi „*rodiče mi to nedovolí*“ existuje rozdíl v odpovědích chlapců a děvčat v poměru 9:14, to znamená, že více ovlivňováni rodiči jsou, co se týče výběru aktivit, právě děvčata. Mezi městem a vesnicí je rozdíl minimální, a mezi 1. a 2. stupněm také existuje rozdíl, a to ten, že žáci na 1. stupni odpovídali „*rodiče mi to nedovolí*“ oproti žákům 2. stupně v poměru 15:8, což je zajisté dáno tím, že rodiče mají na takto malé děti větší vliv i co se týká volnočasových aktivit.

Odpověď „*mám málo času*“ zaznamenala taky rozdíl, a to v odpovědích děvčat a chlapců, kdy takto odpovědělo více děvčat, tj. 64 děvčat oproti 47 chlapcům.

V odpovědích „*na další kroužky nemáme dost peněz*“, „*nechci navštěvovat více kroužků*“, „*v okolí není takový kroužek, jaký bych chtěl*“ a „*jiná možnost*“ jsou počty odpovědí takřka vyrovnané.

Pokud měli žáci při odpovědi „*v okolí není takový kroužek, jaký bych chtěl*“ uvést, o jaký kroužek by případně měli zájem, tak z 38 dětí, které takto odpovídaly, se objevily názory, že chybí kroužky, jako je parkour (3 žáci), tanec (5 žáků), dogadancing (1 žák), sebeobrana (2 žáci), rybářský kroužek (3 žáci), logický kroužek (2 žáci), mažoretky (2 žá-

ci), hokejbal (1 žák), horolezecký kroužek (2 žáci) a airosoft (1 žák). Ostatní žáci (16 žáků), blíže kroužek, který jim chybí, nespecifikovali.

Odpověď „jiná možnost“ označilo celkem 25 žáků. „Jinou možnost“ však specifikovali pouze 3 žáci, kdy uvedli možnosti: v kroužku, který bych chtěl je plno; stačí mi jeden kroužek a v kroužku nechci být jediná „šestáčka“.

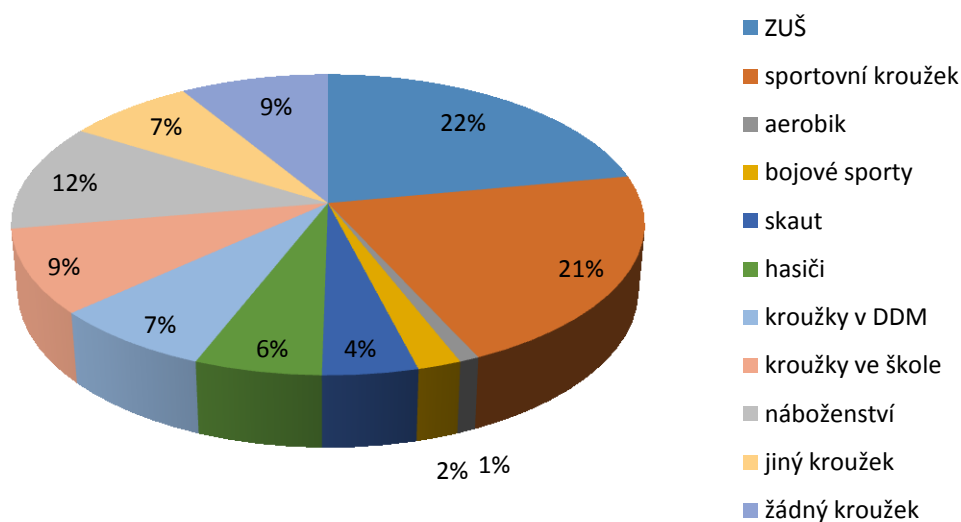
Celkově nejvíce odpovědí na tuto otázku zaznamenaly odpovědi: „mám málo času“ (111 žáků) a „nechci navštěvovat více kroužků“ (129 žáků).

7.2.6 Položky č. 5,9,10 – výběr volnočasových aktivit a jejich (ne)obliba u žáků

Položky v dotazníku č. 5,9 a 10 se zaměřují na to, jaké kroužky žáci navštěvují, a které je nejvíce a nejméně baví. V těchto položkách byly nechány otevřené možnosti odpovědí a žáci ani nebyli rozlišováni na žáky z měst/vesnic, prvního/druhého stupně a chlapce/dívky.

V položce 5 byla položena otázka, „jaký kroužek navštěvuješ?“. Žáci měli na výběr vícero odpovědí, neboť navštěvují i několik kroužků, proto počet odpovědí je celkem 563.

Volnočasové aktivity/kroužky navštěvované žáky ZŠ ve Zlínském kraji

Graf č. 6 – relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 5)

Tabulka č. 10 - nejčastěji navštěvované volnočasové aktivity (k položce v dotazníku č. 5)

volnočasové aktivity	počet žáků	%
ZUŠ	124	22%
sportovní kroužek	119	21%
aerobik	5	1%
bojové sporty	11	2%
skaut	24	4%
hasiči	32	6%
kroužek v DDM	41	7%
kroužek ve škole	51	9%
naboženství	65	12%
jiný kroužek	42	7%
žádný kroužek	49	9%
celkem:	563	100%

Z tabulky č. 10 i grafu č. 6 lze vyčíst, že nejčastěji navštěvovanými volnočasovými aktivitami jsou aktivity a kroužky, které jsou provozovány ZUŠ (124 žáků) a také sportovní kroužky- basketbal, fotbal, hokej, plavání aj. (119 žáků).

Žáci dále měli specifikovat, jaké kroužky navštěvují v rámci DDM a v rámci školy.

Tabulka č. 11 (k položce v dotazníku č. 5) **Tabulka č. 12** (k položce v dotazníku č. 5)

Kroužky v DDM	počet dětí	Kroužky v rámci školy	počet dětí
flétna	1	sbor	8
chovatelský	1	"Šikulové"	2
keramika	3	sebeobrana	1
tanec	8	volejbal	3
vaření	1	psaní všemi deseti	1
kytara	3	folklorní soubor	9
šachy	1	florbal	1
agility	2	sportovní hry	11
střelecký	1	čtenářský klub	2
zpěv	1	keramika	2
výtvarná výchova	3	logický kroužek	4
včelařský	4	pletení	2
rybářský	1	šití	1
modelářský	1	AJ	3
parkour	2	"Všeználek"	1
myslivecký	1	celkem:	51
sebeobrana	1		
fotografický	1		
taekwondo	2		
celkem:	38		

V tabulce č. 11 je uvedeno, které kroužky žáci (38 žáků) navštěvují v DDM. Z tabulky č. 12 zase vyplývá, jaké kroužky žáci (51 žáků) navštěvují v rámci své školy.

Tabulka č. 13 znázorňuje, které kroužky žáci (42 žáků) uváděli pod odpovědí, že navštěvují „jiný kroužek“.

Tabulka č. 13 (k položce v dotazníku č. 5)

"Jiný kroužek"	počet žáků
AJ	10
NJ	2
španělština	1
"Valach"	1
jezdectví	1
atletika	2
schóla	4
gymnastika	1
jóga	2
pole dance	1
SOKOL	1
mažoterky	6
koně	2
nespecifikováno	8
celkem:	42

V neposlední řadě bylo zkoumáno, a to pod položkami č. 9 a 10, které volnočasové aktivity patří mezi nejoblíbenější a nejméně oblíbené mezi žáky ZŠ ve Zlínském kraji. Odpovědi na tyto otázky **nebyly povinné**.

Z odpovědí na **položku 9** dotazníku, kdy celkový počet odpovědí byl 256, bylo zjištěno, že mezi **nejoblíbenější** kroužky mezi žáky patří:

1. sportovní kroužky (basketbal, sportovní hry, fotbal, florbal, házená, tenis, hokej, gymnastika, atletika). Tyto kroužky označilo jako nejoblíbenější celkem 74 žáků, tj. 28,9%.

2. kroužky v ZUŠ (flétna, klavír, housle, saxofon, zpěv, výtvarná výchova, dramatický kroužek). Tyto kroužky označilo jako nejoblíbenější celkem 55 žáků, tj. 21,48%.

3. nejčastější odpovědí, které kroužky žáky baví nejvíce, byla odpověď „*baví mě všechny*“, takto odpovídalo 54 žáků, tj. 21,09%.

Mezi oblíbené kroužky a zájmové aktivity byly zařazeny například taky: hasiči (17 žáků), tanec (16 žáků), bojové sporty (8 žáků), skaut (8 žáků), náboženství (6 žáků), folk-lór (6 žáků), parkour (4 žáci), modelář (3 žáci), atletika (2 žáci), šerm (1 žák), myslivecký (1 žák) a agility (1 žák).

Celkový počet 78 žáků odpovídalo na **položku č. 10**, které volnočasové aktivity je nebaví, nebo baví nejméně. Vyhodnoceno bylo, že **nejméně** žáky baví:

1. kroužky v ZUŠ (33 žáků, tj. 42,2%)

2. náboženství (15 žáků, tj. 19,23%)

3. sportovní kroužky (fotbal, sportovní hry, tenis, florbal, plavání, fotbal) celkem označilo 13 žáků, tj. 16,66%.

Jako další nejméně oblíbené kroužky a volnočasové aktivity byly označeny: školní sbor (8 žáků), keramika (5 žáků), skaut (3 žáci), mažoretky (1 žák).

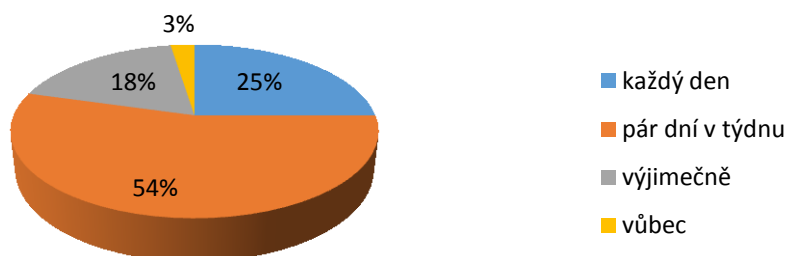
7.3 Vrstevníci

Položka č. 14 by měla zjistit, kolik času tráví žáci ZŠ se svými vrstevníky. Žáci mohli odpovídat pouze **jedinou možnou odpovědí**, celkový počet odpovědí odpovídá tedy celkovému počtu žáků. Na položku „s kamarády trávíš“ odpovídali následovně:

Tabulka č. 14 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 14)

	každý den	pár dní v týdnu	výjimečně	vůbec	Σ
DM1	7	23	8	0	38
DM2	11	18	6	1	36
DV1	8	21	9	1	39
DV2	21	36	4	1	62
CHM1	6	19	6	2	33
CHM2	15	20	12	0	47
CHV1	4	21	7	2	34
CHV2	8	16	6	1	31
Σ	80	174	58	8	320

„Kolik času trávíš s kamarády?“

Graf č. 7 - relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 14)

Z tabulky č. 14 i grafu č. 7 vyplývá, že většina žáků, tj. 54% odpověděla, že se s kamarády tráví pár dní v týdnu, 25% žáků odpovědělo, že „každý den“, 18% žáků odpovědělo, že s kamarády tráví čas výjimečně, a 3% že s kamarády čas netráví vůbec. Rozdíly v odpovědích mezi dívkami/chlapci, žáky z měst/vesnic téměř neexistují. Jediným rozdílem jsou odpovědi žáků 1. a 2. stupně, kdy žáci 2. stupně dvakrát častěji odpověděli, že s kamarády tráví každý den, a to v poměru 55: 25 oproti žákům 1. stupně.

7.4 Škola

Školy se týkaly otázky dvě, a to pod položkou dotazníku č. 15 a č. 18.

7.4.1 Položka č. 15 – četnost návštěv školní družiny u žáků prvního stupně ZŠ

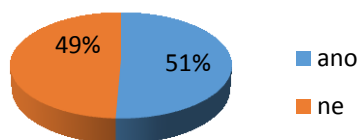
Položka č. 15 se týkala žáků 1. stupně, protože otázkou bylo, zda navštěvují školní družinu. Odpovídali tedy pouze žáci 1. stupně, což bylo celkem 144 žáků.

Tabulka č. 15 (absolutní četnost odpovědí žáků 1. stupně k položce v dotazníku č. 15)

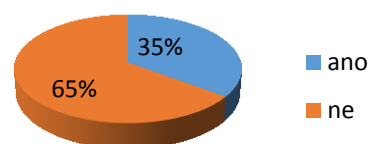
	ano	ne	Σ
DM1	11	27	38
DV1	23	16	39
CHM1	14	19	33
CHV1	14	20	34
Σ	62	82	144

„Navštěvuješ školní družinu?“

Vesnice

Město

Graf č. 8 (k položce v dotazníku č. 15)

Graf č. 9 (k položce v dotazníku č. 15)

Z tabulky četnosti č. 15 i z obou grafů č. 8 i č. 9, ve kterých je znázorněna relativní četnost návštěv družiny ve vesnicích i ve městech, je zřejmé, že existují rozdíly mezi návštěvou družiny dětí z měst a vesnic. Zatím co na vesnici je počet dětí, které navštěvují a nenavštěvují školní družinu téměř vyrovnaný, ve městech převažují děti, které nenavštěvují školní družinu (65%) oproti dětem, které ji navštěvují (35%).

7.4.2 Položka č. 18 – příprava žáků do školy

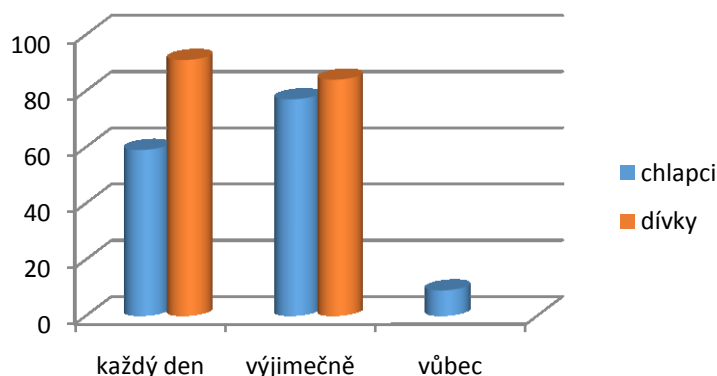
Položkou zkoumající přípravu dětí do školy ve volném čase, je položka v dotazníku č. 18. Na tuto položku mohly děti odpovídat pouze **jednou odpovědí**, tedy celkový počet odpovědí je 320.

Tabulka č. 16 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 18)

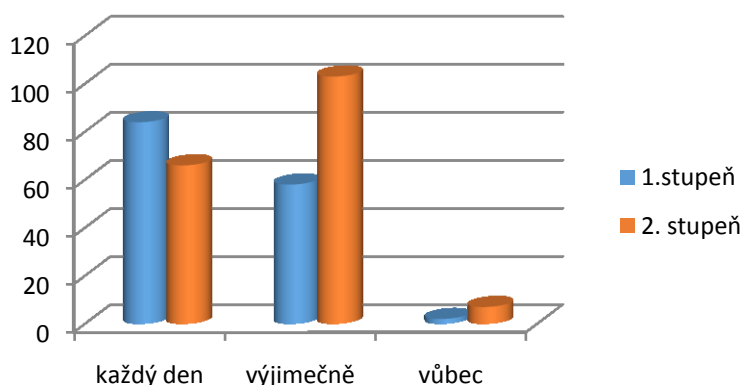
	každý den	výjimečně	vůbec	Σ
DM1	27	11	0	38
DM2	10	26	0	36
DV1	25	14	0	39
DV2	29	33	0	62
CHM1	21	11	1	33
CHM2	18	26	3	47
CHV1	11	22	1	34
CHV2	9	18	4	31
Σ	150	161	9	320

Z tabulky č. 16 vyplývá, že největší počet dětí (161 žáků) se do školy připravuje výjimečně, jen když mají písemku nebo úkol. Hned na druhém místě, s počtem odpovědí 150, se vyskytuje odpověď „ano, připravuji se pravidelně“. 9 žáků napsalo, že se do školy nepřipravují vůbec.

„Jak často se připravuješ do školy?“

Graf č. 10 – četnost odpovědí rozdělená podle pohlaví (k položce v dotazníku č. 18)

Graf č. 11 – četnost odpovědí podle rozdělení 1. a 2. stupeň ZŠ (k položce v dotazníku č. 18)

V položce dotazníku č. 18 neexistují téměř žádné rozdíly v odpovědích mezi žáky měst a vesnic.

Rozdíly v tom, jak se kdo připravuje do školy, existují však mezi dívkami a chlapci (viz graf č. 10), kdy dívky jsou zodpovědnější, do školy se připravují každý den pravidelně (91 dívek), když mají písemku nebo úkol (84 dívek) a odpověď „nepřipravuji se vůbec“ nezadala žádná dívka. Chlapci se každý den připravují v 59 případech, výjimečně, když mají písemku nebo úkol v 77 případech a vůbec se nepřipravuje 9 chlapců.

Rozdíl je také mezi žáky 1. a 2. stupně (viz graf č. 11). Žáci prvního stupně se do školy připravují pravidelně každý den (84 žáků), výjimečně v 58 případech a vůbec ve 2 případech, a žáci druhého stupně se nejčastěji připravují do školy výjimečně – pouze když mají písemku nebo úkol (103 žáků), pravidelně se připravuje 66 žáků, a vůbec se nepřipravuje 7 žáků.

7.5 Rodina

Této podkapitole se věnují položky dotazníku č. 19,20,21 a 22. Ve všech těchto položkách byla možnost odpovědi **pouze jedna**, proto vždy na každou z nich odpovídalo 320 žáků.

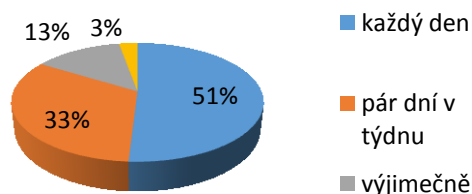
7.5.1 Položka č. 19 – čas strávený s rodinou v rámci pracovních dní

Položka č. 19 se snažila zjistit, jak často si děti spolu s rodiči, sourozenci nebo prarodiči, na sebe udělají čas během pracovních dní, například, že si spolu povídají, hrají, atd.).

Tabulka č. 17- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 19)

	každý den alespoň chvíli	pár dní v týdnu nebo o víkendu	výjimečně	vůbec	Σ
DM1	23	12	2	1	38
DM2	21	11	4	0	36
DV1	23	12	2	2	39
DV2	29	25	7	1	62
CHM1	14	14	5	0	33
CHM2	19	15	12	1	47
CHV1	18	8	8	0	34
CHV2	16	8	3	4	31
Σ	163	105	43	9	320

„S rodinou si na sebe uděláte čas?“

Graf č. 12 – relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 19)

Z tabulky č. 17 bylo zjištěno, že odpovědi na položku dotazníku č. 19 jsou téměř stejné jak u chlapců, děvčat, tak u dětí z 1. a 2. stupně, a také u dětí z měst a vesnic. Rozdíly jsou zanedbatelné. Z grafu č. 12 bylo zjištěno, že 51% odpovědí byla, že si děti s rodiči na sebe udělají čas denně, v 31% pár dní v týdnu nebo o víkendu, 13% dětí zadalo možnost, že si s rodiči na sebe udělají čas výjimečně, a 9 dětí (3%) uvedlo, že si na sebe s rodiči čas neudělají vůbec.

7.5.2 Položka č. 20 – čas strávený s rodinou v rámci víkendů a prázdnin

Položka č. 20 dotazníku si ověřovala, jak často žáci se svou rodinou (rodiči, sourozenci, prarodiči) tráví aktivně svůj čas ve svém volnu (o víkendech, prázdninách atd.) – tedy jezdí na výlety, do přírody, do kina, divadla, na hrady, zámky... atd.

Tabulka č. 18- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 20)

	téměř každý víkend	jen o prázdninách	výjimečně	vůbec	Σ
DM1	13	8	17	0	38
DM2	9	7	19	1	36
DV1	19	12	8	0	39
DV2	25	11	24	2	62
CHM1	15	8	10	0	33
CHM2	15	9	22	1	47
CHV1	12	5	16	1	34
CHV2	12	6	12	1	31
Σ	120	66	128	6	320

Z tabulky č. 18 bylo zjištěno, že poměr jednotlivých odpovědí u chlapců/děvčat, dětí z měst/vesnic, žáků prvního/druhého stupně ZŠ, je téměř shodný. Nečastějšími odpověďmi jsou, že s rodinou žáci jezdí na výlety buď „výjimečně“ (128 žáků) nebo „téměř každý víkend“ (120 žáků). 66 žáků odpovědělo, že výlety a jiné aktivity s rodinou provozují jen o prázdninách a 6 žáků odpovědělo, že je s rodinou neprovozují vůbec.

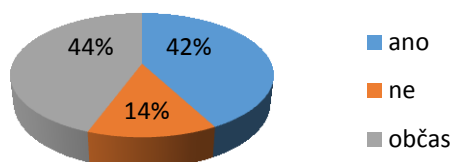
7.5.3 Položka č. 21 – dohled rodičů nad volným časem jejich dětí

Položka č. 21 se zabývá tím, zda rodiče kontrolují, co jejich děti dělají ve volném čase.

Tabulka č. 19 – absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 21)

	ano	ne	občas	Σ
DM1	21	4	13	38
DM2	15	6	15	36
DV1	20	1	18	39
DV2	25	9	28	62
CHM1	18	0	15	33
CHM2	12	10	25	47
CHV1	15	8	11	34
CHV2	9	5	17	31
Σ	135	43	142	320

„Kontrolují rodiče, co děláš ve volném čase?“

Graf č. 13 – relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 21)

Z odpovědí na položku č. 21, a to jak z tabulky č. 19, tak i z grafu č. 13 lze vyčíst, že rodiče ve většině případů kontrolují, co jejich děti dělají ve volném čase. Rozdíly existují pouze v odpovědích žáků prvního a druhého stupně, kdy žáci 2. stupně odpověděli, že jejich volný čas rodiče nekontrolují, v poměru 30:13 oproti žákům 1. stupně.

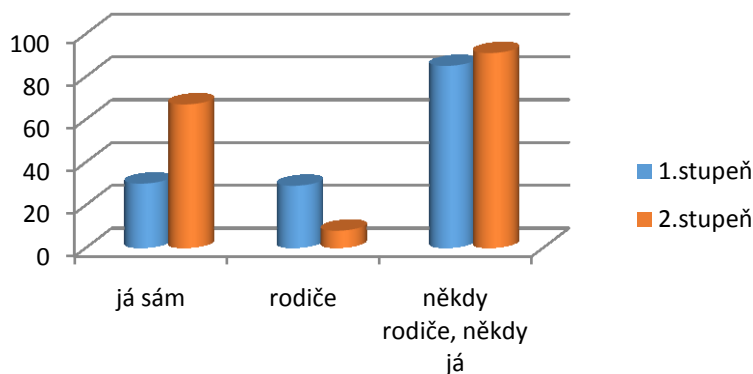
7.5.4 Položka č. 22- osoba odpovědná za volbu způsobu trávení volného času

Položka č. 22 měla za úkol zjistit, kdo rozhoduje, jak budou žáci trávit volný čas.

Tabulka č. 20 – absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 22)

	já sám	rodiče	někdy rodiče, někdy já	Σ
DM1	7	8	23	38
DM2	14	1	21	36
DV1	10	8	21	39
DV2	20	2	40	62
CHM1	3	11	19	33
CHM2	27	2	18	47
CHV1	10	2	22	34
CHV2	16	3	12	31
Σ	107	37	176	320

„Kdo rozhoduje, jak budeš trávit volný čas?“

Graf č. 14 – četnost odpovědí žáci 1. a 2. stupeň (k položce v dotazníku č. 22)

Z tabulky č. 20 je zřejmé, že nejvíce žáků na otázku „Kdo rozhoduje, jak budeš trávit volný čas“, odpovědělo „někdy rodiče, někdy já“ (176 žáků). 107 žáků odpovědělo, že o svém volném čase rozhoduje samo a 37 žáků odpovědělo, že za ně toto rozhodují rodiče. V této položce byla také dána „jiná možnost“, tuto však neoznačil nikdo z žáků. Rozdíly v odpovědích existují pouze u žáků 1. a 2. stupně (viz graf č. 14), kdy žáci 2. stupně odpověděli druhou nejčastější odpovědí, že si o svém čase rozhodují sami a žáci 1. stupně jako druhou nejčastější odpověď uváděli, že o jejich volném čase rozhodují jejich rodiče.

7.6 Informační technologie

Vzhledem k tomu, že trendem dnešní doby jsou informační technologie, v této podkapitole bylo zkoumáno, jak často se žáci těmto (především PC a mobilu) věnují, kolik času zde denně tráví, a také které věci na internetu je nejvíce zajímají.

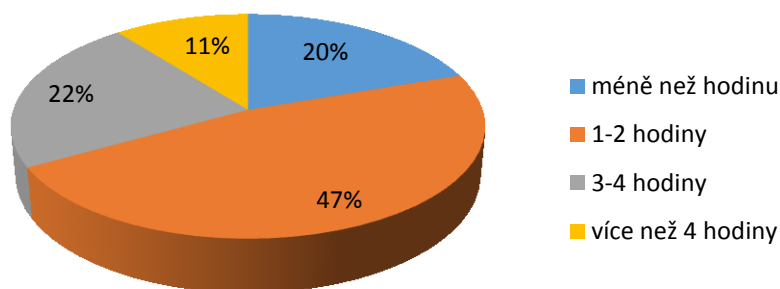
7.6.1 Položka č. 16- kvantita času stráveného žáky na informačních technologiích

Položka 16 dotazníku zjišťovala, kolik času žáci tráví na mobilu nebo na PC. Každý mohl odpovědět **pouze jednou**, proto celkový počet odpovědí je 320.

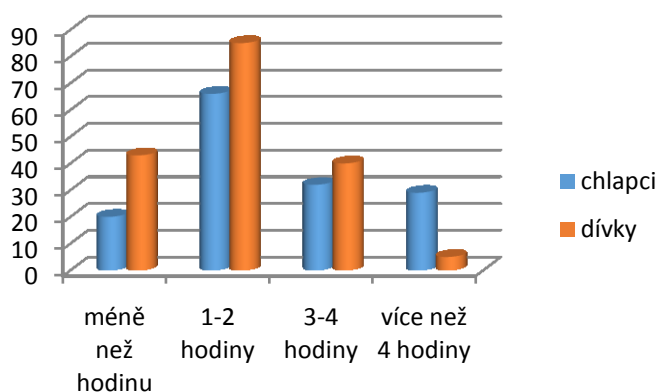
Tabulka č. 21 – absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 16)

	méně než hodinu	1-2 hodiny	3-4 hodiny	více než 4 hodiny	Σ
DM1	10	23	4	1	38
DM2	3	14	15	2	34
DV1	17	14	8	0	39
DV2	13	34	13	2	62
CHM1	7	21	4	1	33
CHM2	3	14	18	14	49
CHV1	7	17	4	6	34
CHV2	3	14	6	8	31
Σ	63	151	72	34	320

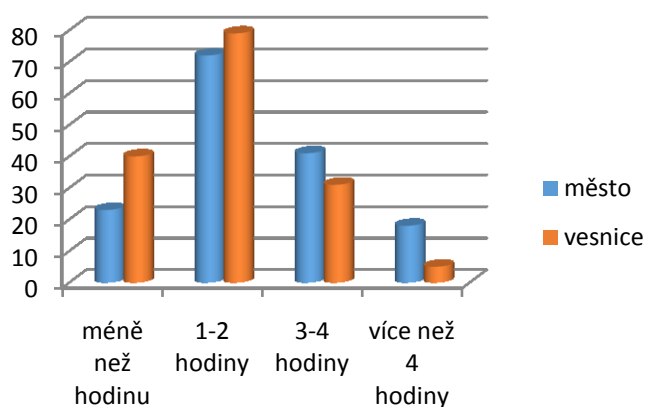
„Na PC, mobilu nebo u televize trávíš denně“:

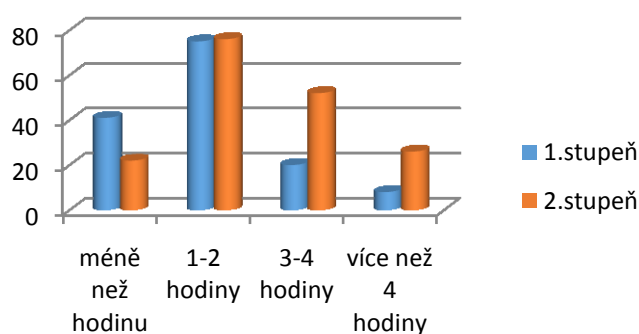
Graf č. 15 – relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 16)

Graf č. 16 – četnost odpovědí podle pohlaví (k položce v dotazníku č. 16)

Graf č. 17 – četnost odpovědí podle místa bydliště (k položce v dotazníku č. 16)

Graf č. 18 – četnost odpovědí podle věku (k položce v dotazníku č. 16)

Jak vyplývá z grafu č. 15, je patrné, že nejčastěji žáci odpovídali na otázku, kolik času denně tráví na PC nebo mobilu, a to odpovědí: „1-2 hodiny denně“ (151 žáků).

V těchto odpovědích také existují rozdíly, co se týče pohlaví, místa bydliště i věku žáků.

Z grafů č. 16,17,18, je patrné, že dívky celkově věnují denně méně času počítačům a mobilním telefonům než chlapci, žáci 1. stupně méně času než žáci 2. stupně a žáci z vesnic méně času než žáci z měst.

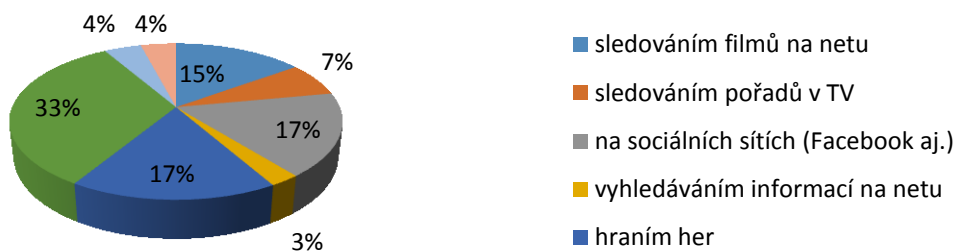
7.6.2 Položka č. 17 – kvalita času stráveného žáky na informačních technologiích

Položka č. 17 zjišťovala, co na internetu, ať už na mobilních aplikacích nebo na PC, žáky nejvíce zajímá, čemu věnují nejvíce času. Odpověď žáci mohli **vícero odpověďmi**, proto celkový počet odpovědí je 441.

Tabulka č. 22 – absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 17)

	filmy net	TV	Facebook aj.	informace	hry	Youtube	PC tvoří	jiné	
DM1	8	5	8	1	6	20	2	3	53
DM2	13	0	18	2	2	10	3	2	50
DV1	4	6	6	2	1	19	1	1	40
DV2	14	5	24	2	4	24	1	6	80
CHM1	13	9	2	3	9	20	1	2	59
CHM2	3	2	11	1	26	20	6	2	71
CHV1	5	3	2	0	15	16	2	1	44
CHV2	6	1	5	0	12	16	3	1	44
Σ	66	31	76	11	75	145	19	18	441

„Nejvíce času z toho trávíš:?“

Graf č. 19 – relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 17)

Z tabulky č. 22 i grafu č. 19 je patrné, že žáci ZŠ se nejčastěji věnují sledováním Youtube (145 žáků = 34%). Dalšími nejčastějšími odpověďmi je to, že žáci navštěvují sociální sítě (76 žáků = 18%) a hrají hry (75 žáků = 18%) nebo sledují na internetu filmy (66 žáků = 16%), na internetu „něco tvoří“ (19 žáků = 4%). Nejmenší počet žáků (11 žáků = 3%) uvedlo, že na internetu vyhledávají informace.

31 žáků (7%) uvedlo, že sledují televizi. 18 žáků (4%) odpovědělo na otázku, jak na internetu tráví volný čas odpovědí „jiná možnost“, kterou 2 žáci specifikovali, že čtou příběhy; 2 žáci, se dívají na pohádky, 1 žák u internetu cvičí a 1 žák se dívá na fotbal. Ostatní (12 žáků) tuto možnost nijak nespécifikovali.

7.7 Ostatní položky

Do této kategorie položek byly zařazeny položky všeobecné, a to položka 12, jejíž úkolem je zjistit, jak žáci tráví svůj volný čas mimo volnočasové aktivity-kroužky, položka 13, kdy žáci mají ukázat své preference, s kým nejraději tráví volný čas, a položka 23., díky které by mělo být zjištěno, zda se žáci ve volném čase nudí či nikoliv.

7.7.1 Položka č. 12- způsob trávení volného času žáků mimo organizované aktivity

Na položku 12 dotazníku žáci mohli odpovídat **vícero možnými odpověďmi**, proto odpovědí je celkem 468. Tato položka obsahuje odpovědi na otázku: „*V době, kdy nemáš žádný kroužek, tak nejčastěji*“:

Tabulka č. 23 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 12)

	odpočívám	čas na PC	čas s kamarády	čas s rodinou	čtu si	učím se	nemám volný čas	Σ
DM1	4	9	13	18	7	14	2	67
DM2	10	12	17	8	4	7	0	58
DV1	3	8	8	12	6	6	1	44
DV2	7	11	27	12	6	13	3	79
CHM1	5	12	10	12	8	10	1	58
CHM2	6	28	20	6	5	11	0	76
CHV1	3	15	7	8	2	6	0	41
CHV2	9	14	11	4	2	4	1	45
Σ	47	109	113	80	40	71	8	468

Nejčastější odpovědí na tuto otázku je, že pokud žáci nemají žádný kroužek, tak tráví čas s kamarády (113 žáků) nebo na počítači (109 žáků).

Protože tato položka (položka č. 12) skýtá asi nejvíce rozdílů z celého výzkumu, rozhodla jsem se vztahy mezi jevy prověřit testem chí-kvadrátu nezávislosti, abych zjistila, zda existují statisticky významné rozdíly v tom, jak tráví svůj volný čas mimo volnočasové aktivity dívky/chlapci, žáci prvního/druhého stupně a děti z měst/vesnic.

Například odpověď „*nedělám nic, odpočívám*“ uváděli žáci 2. stupně dvakrát častěji než žáci 1. stupně, a to v poměru 32:15.

Nejvíce rozdílů v této otázce bylo asi u odpovědi „*trávím čas na PC*“. Zde existují rozdíly jak mezi dívkami a chlapci (chlapci na PC tráví oproti dívkám čas v poměru 69:40), tak mezi žáky 1. a 2. stupně (žáci 2. stupně tuto možnost oproti žákům 1. stupně uváděli v poměru 65:44) a v neposlední řadě i mezi městem a vesnicí (žáci měst tuto odpověď zadali oproti žákům z vesnic v poměru 61:48).

U odpovědi „*trávím čas s kamarády*“ existuje pouze jeden rozdíl, a to ten, že s kamarády dvakrát častěji tráví čas žáci 2. stupně oproti žákům 1. stupně, a to v poměru 75:38.

U odpovědi „*trávím čas s rodinou*“ existují dva rozdíly, a to mezi dívkami a chlapci, kdy dívky tráví s rodinou téměř dvakrát více času než chlapci, a to v poměru 50:30. Dalším rozdílem u této odpovědi je rozdíl mezi 1. a 2. stupněm, kdy s rodinou téměř dvakrát častěji tráví čas žáci 1. stupně, a to v poměru 50:30 oproti žákům 2. stupně.

Jeden, i když ne tak patrný rozdíl je také v odpovědi „*učím se*“, kdy tuto odpověď uvádělo více žáků z měst než z vesnic, a to v poměru 42:29.

V odpovědích „*čtu si*“ a „*mám tolik kroužků, že nemám žádný jiný volný čas*“ téměř žádné rozdíly neexistují.

Tabulka č. 24 – výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: **dívky/chlapci** (položka č. 12)

	nic	PC	s kamarády	s rodinou	čtu si	učím se	nemám čas	Σ
dívky	24 (24,90)	40 (57,76)	65 (59,88)	50 (42,39)	23 (21,20)	40 (37,62)	6 (4,24)	248
chlapci	23 (22,09)	69 (51,24)	48 (53,12)	30 (37,60)	17 (18,80)	31 (33,38)	2 (3,76)	220
Σ	47	109	113	80	40	71	8	468

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 0,03 + 0,04 + 5,46 + 6,16 + 0,44 + 0,49 + 1,37 + 1,54 + 0,15 + 0,17 + 0,15 + 0,17 + 0,73 + 0,82$$

$$x^2 = 17,72$$

Dle tabulky „*Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát*“, kdy stupeň volnosti je 6 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **12,592**.

17,72 > 12,592 proto můžeme odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **existuje** statisticky významný rozdíl mezi pohlavím žáků (dívky/chlapci) a způsobem trávení volného času mimo volnočasové aktivity a kroužky.

Tabulka č. 25 – výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: město/vesnice (položka č. 12)

	nic	PC	s kamarády	s rodinou	čtu si	učím se	nemám čas	Σ
město	25 (26,01)	61 (60,32)	60 (62,54)	44 (44,,27)	24 (22,14)	42 (39,29)	3 (4,43)	259
vesnice	22 (20,99)	48 (48,68)	53 (50,46)	36 (35,73)	16 (17,86)	29 (31,71)	5 (3,57)	209
Σ	47	109	113	80	40	71	8	468

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 0,04 + 0,05 + 0,008 + 0,009 + 0,10 + 0,13 + 0,002 + 0,002 + 0,16 + 0,19 + 0,19 + 0,23 + 0,46 + 0,4$$

$$x^2 = \mathbf{1,97}$$

Dle tabulky „Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát“, kdy stupeň volnosti je 6 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **12,592**.

$1,97 < 12,592$ proto nemůžu odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **neexistuje** statisticky významný rozdíl mezi místem bydliště (město/vesnice) a způsobem trávení volného času mimo volnočasové aktivity a kroužky.

Tabulka č. 26 – výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: první/druhý stupeň ZŠ (položka č. 12)

	nic	PC	s kamarády	s rodinou	čtu si	učím se	nemám čas	Σ
1.stupeň	15 (21,09)	44 (48,91)	38 (50,70)	50 (35,90)	23 (17,90)	36 (31,86)	4 (3,59)	210
2. stupeň	32 (25,91)	65 (60,09)	75 (62,30)	30 (44,10)	17 (22,05)	35 (39,14)	4 (4,41)	258
Σ	47	109	113	80	40	71	8	468

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 1,76 + 1,43 + 0,49 + 0,40 + 3,18 + 2,59 + 5,54 + 4,51 + 1,45 + 1,16 + 0,54 + 0,44 + 0,05 + 0,04$$

$$x^2 = \mathbf{23,58}$$

Dle tabulky „Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát“, kdy stupeň volnosti je 6 a hladina významnosti je 0,05, je chí-kvadrát: **12,592**.

$23,58 > 12,592$ proto můžeme odmítnout nulovou hypotézu.

Je tedy zřejmé, že **existuje** statisticky významný rozdíl mezi věkem žáků (1. a 2. stupeň) a způsobem trávení volného času mimo volnočasové aktivity a kroužky.

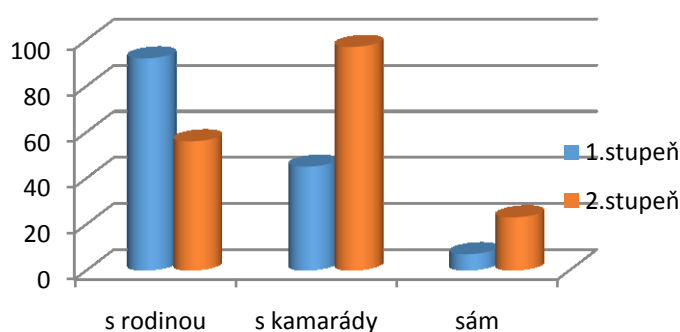
7.7.2 Položka č. 13 – preference společnosti pro využití volného času

Preference žáků, s kým nejraději tráví volný čas, byly zjišťovány položkou dotazníku č. 13. Žákům byla dána **jediná možnost odpovědi**, proto odpovědí je celkem 320.

Tabulka č. 27 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 13)

	s rodinou	s kamarády	sám/sama	Σ
DM1	26	10	2	38
DM2	10	21	5	36
DV1	22	15	2	39
DV2	27	33	2	62
CHM1	24	9	0	33
CHM2	10	26	11	47
CHV1	20	11	3	34
CHV2	9	17	5	31
Σ	148	142	30	320

„S kým nejraději trávíš volný čas?“

Graf č. 20 – preference společnosti pro využití volného času (k položce v dotazníku č. 13)

Z tabulky četnosti č. 27 vyplývá, že na otázku „s kým nejraději trávíš volný čas?“ odpovídali dívky/chlapci a také žáci z měst/vesnic přibližně stejně. Jediný rozdíl je v odpovědích u žáků 1. a 2. stupně, kdy je jasně znát rostoucí vliv vrstevníků u žáků 2. stupně. Tito žáci odpovídali, že nejraději tráví volný čas s kamarády v poměru 97:45 oproti žákům 1. stupně (viz graf č. 20)

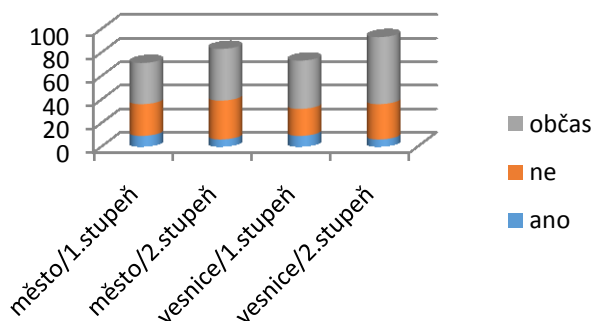
7.7.3 Položka č. 23- zjišťování kreativity ve tvorbě náplně volného času

Položka dotazníku č. 23 zjišťovala, zda se ve volném čase žáci nudí či nikoliv. Každý mohl odpovědět pouze **jednou odpovědí**, proto je celkový počet odpovědí 320.

Tabulka č. 28 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 23)

	ano	ne	občas	Σ
DM1	7	10	21	38
DM2	5	11	20	36
DV1	6	14	19	39
DV2	3	18	41	62
CHM1	2	17	14	33
CHM2	1	22	24	47
CHV1	3	9	22	34
CHV2	3	12	16	31
Σ	30	113	177	320

„Nudíš se ve volném čase?“

Graf č. 21 - četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 23)

Z tabulky č. 28 a grafu č. 21 vyplývá, že neexistují výrazné rozdíly v odpovědích na otázku „nudíš se ve volném čase?“. Všechny děti bez rozdílu pohlaví, věku i místa bydliště nejčastěji odpovídali, že se nudí občas (177 žáků). Vůbec se nenudí 113 žáků a „ano, nudím se skoro pořád“, odpovědělo 30 žáků. Ze shora uvedených odpovědí tedy vyplývá, že žáci nejspíš mají buď sami, nebo za pomoci rodičů zorganizován volný čas tak, aby se nudili co nejméně.

ZÁVĚR

V této práci jsem se zabývala způsobem a organizací volného času žáků základních škol ve Zlínském kraji. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak tráví svůj volný čas žáci základních škol ve Zlínském kraji, a zda existují statisticky významné rozdíly v četnosti návštěv volnočasových aktivit a kroužků, a také ve způsobu trávení volného času mimo tyto organizované volnočasové aktivity, jak mezi žáky z měst/vesnic, žáky prvního/druhého stupně, tak také mezi dívkami a chlapci.

Problematika volného času je velmi aktuální a probírané téma. Volný čas má v životě člověka nezastupitelnou roli, kdy jedinci pomáhá kompenzovat každodenní starosti a povinnosti a udržovat jeho fyzické a duševní zdraví. Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, může být velmi rozličné. Svůj volný čas děti mohou trávit doma, ve škole nebo v různých společenských institucích a organizacích. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti, na charakteru rodinné výchovy, a také na prostředí, ze kterého děti pochází.

V teoretické části práce bylo poukázáno na vývoj volného času z historického hlediska, dále došlo také k vymezení pojmu „volný čas“ a k jeho výchovnému zhodnocení. V práci byly uvedeny různé pohledy na volný čas, byl zde zdůrazněn význam zájmové činnosti v životě jedince z pohledu vývojové psychologie a v neposlední řadě popsány funkce a význam volnočasových aktivit. Také se zde podrobně specifikovali činitelé ovlivňující volný čas a prostředí volnočasových aktivit.

V praktické části byl stanoven výzkumný problém, cíl výzkumu, hypotézy, výzkumné otázky, výběr výzkumného souboru, a také metoda sběru dat. Nejrozsáhlejší část se zabývala zpracováním a analýzou výsledků dotazníkového šetření. Byly analyzovány a graficky znázorněny rozdíly ve způsobech a organizaci volného času dívek/chlapců., žáků prvního/druhého stupně a dětí z měst a vesnic.

Z výsledků šetření vyplynulo, že existují statisticky významné rozdíly mezi způsobem trávení volného času mimo organizované aktivity u dívek a chlapců, což bylo zjišťováno a prokázáno výpočtem chí-kvadrátu nezávislosti (položka dotazníku č. 12). Rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit v souvislosti s pohlavím prokázán nebyl. Dále bylo zjištěno, že dívky jsou zodpovědnější v přípravě do školy než chlapci (položka

dotazníku č. 18), také že tráví podstatně méně času na počítači a mobilu než chlapci (položka dotazníku č. 16). Žádné další větší rozdíly mezi dívkami a chlapci zjištěny nebyly.

Co se týče výsledků šetření a rozdílů mezi dětmi z měst a vesnic, existují zde pouze tři větší rozdíly, a to v tom, že děti z vesnic tráví méně času na počítači a mobilu než děti z měst (položka dotazníku č. 16), a také v tom, že děti z vesnic (1. stupeň) častěji navštěvují školní družinu než děti z měst a v neposlední řadě děti z měst uváděli častěji než děti z vesnic, že se ve volném čase učí (položka dotazníku č. 12). Další významné rozdíly v souvislosti s místem bydliště (město/vesnice) v šetření zjištěny nebyly.

Asi největší rozdíly, vyplývající z tohoto šetření, byly shledány mezi žáky prvního a druhého stupně. Testem chí-kvadrát nezávislosti bylo zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl v četnosti návštěv volnočasových aktivit, a to takový, že žáci 1. stupně navštěvují volnočasové aktivity častěji než žáci 2. stupně (položka v dotazníku č. 4). Také byl testem chí-kvadrát nezávislosti prokázán rozdíl ve způsobu trávení volného času mimo organizované volnočasové aktivity mezi žáky 1. a 2. stupně (viz položka v dotazníku č. 12). Žáci 1. stupně jsou také poctivější a zodpovědnější v přípravách do školy (viz položka dotazníku č. 18) a tráví méně času na mobilu nebo na PC (viz položka v dotazníku č. 16). Byl zde prokázán vliv vrstevníků na starší žáky, a to tak, že žáci 2. stupně uváděli ve vysoké míře, že nejraději svůj volný čas tráví s kamarády, zatímco žáci 1. stupně svůj volný čas nejraději tráví s rodinou (položka dotazníku č. 15), a taky uváděli častěji než žáci 1. stupně, že o svém volném čase rozhodují sami (položka v dotazníku č. 22). Ostatní významné rozdíly v souvislosti s věkem žáků shledány nebyly.

V práci také bylo zjišťováno popisným výzkumem, jaké organizované aktivity žáci navštěvují, jaké kroužky je nejvíce a nejméně baví, a pokud čas tráví na internetu, tak co je zde nejvíce zajímavá.

Všechny shora uvedené výsledky byly zaznamenány v tabulkách četnosti a grafech.

Vyhodnocením a prezentací získaných dat bylo dosaženo stanoveného cíle, který byl specifikován v úvodu praktické části. Tato bakalářská práce poskytla odpovědi na otázky týkající se důležité části života žáků základních škol ve Zlínském kraji.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogika volného času*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-807290-471-6.
- [2] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178927-5.
- [3] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN978-80-247-5326-3.
- [4] JANIŠ, Kamil. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009. ISBN 978-807248-530-7.
- [5] KAPLÁNEK, Michal. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.
- [6] KAVANOVÁ, Alica a Štefan CHUDÝ. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN80-7318-266-1.
- [7] KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-807315-223-9.
- [8] KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-223-1930-9.
- [9] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807367-383-3.
- [10] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk prostředí výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN80-7315-004-2.
- [11] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN80-247-1284-9.

- [12] MANDELOVÁ, Helena. *České země v pravěku*. Ilustroval Lubomír ANLAUF. Praha: Albatros, 1997. Dějiny v obrazech. ISBN 80-00-00523-9.
- [13] MATEJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN80-7178-853-8.
- [14] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429-19-9.
- [15] NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN80-7315-012-3.
- [16] PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN80-7184-311-3.
- [17] PIEPER, Josef. *Volný čas vzdělání moudrost*. Praha: Křesťanská akademie, 1992. ISBN 80-900615-6-7.
- [18] SMÉKAL, Vladimír a Petr MACEK, ed. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister&Principal, 2002. Psychologie (Barrister&Principal). ISBN80-85947-83-8.
- [19] SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN80-210-1275-7.
- [20] ŠVIGOVÁ, Milada. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967. Živé myšlenky (Svobodné slovo).
- [21] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN978-80-246-2153-1.
- [22] VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN80-246-0181-8.
- [23] VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN80-901737-9-9.
- [24] ZICH, František. *Co s volným časem*. Praha: Pressfoto, 1978. Odpovědi.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	a tak dále
apod.	a podobně
PC	osobní počítač
ZŠ	základní škola
ZUŠ	základní umělecká škola
DM1	dívky-město-1. stupeň
DM2	dívky-město-2. stupeň
DV1	dívky-vesnice-1. stupeň
DV2	dívky-vesnice-2. stupeň
CHM1	chlapci-město-1. stupeň
CHM2	chlapci-město-2. stupeň
CHV1	chlapci-vesnice-1. stupeň
CHV2	chlapci-vesnice-2. stupeň

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1- (počty respondentů).....	57
Tabulka č. 2- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 4).....	60
Tabulka č. 3- výpočet chí kvadrátu nezávislosti: dívky/chlapci (položka č. 4).....	60
Tabulka č. 4- výpočet chí kvadrátu nezávislosti: město/vesnice (položka č. 4).....	61
Tabulka č. 5- výpočet chí kvadrátu nezávislosti: první/druhý stupeň ZŠ (pol. č.4).	61
Tabulka č. 6- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 6).....	62
Tabulka č. 7- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 8).....	63
Tabulka č. 8- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 7).....	64
Tabulka č. 9- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 11).....	65
Tabulka č. 10- nejčastěji navštěvované volnočasové aktivity (k pol. č.5).....	67
Tabulka č. 11- (k položce v dotazníku č. 5).....	67
Tabulka č. 12- (k položce v dotazníku č. 5).....	67
Tabulka č. 13- (k položce v dotazníku č. 5).....	68
Tabulka č. 14- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 14).....	69
Tabulka č. 15 - absolutní četnost odpovědí žáků 1. stupně (k položce v dotazníku č.15)	70
Tabulka č. 16- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 18).....	71
Tabulka č. 17- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 19).....	73
Tabulka č. 18 - absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 20).....	74
Tabulka č. 19- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 21).....	75
Tabulka č. 20- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 22).....	75
Tabulka č. 21- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 16)	77
Tabulka č. 22- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 17).....	79
Tabulka č. 23- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 12).....	80
Tabulka č. 24- výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: dívky/chlapci (položka č. 12).....	81
Tabulka č. 25- výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: město/vesnice (položka č. 12).....	82
Tabulka č. 26- výpočet chí-kvadrátu nezávislosti: první/druhý stupeň (k pol. č.12) . .	82
Tabulka č. 27- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 13).....	83
Tabulka č. 28- absolutní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 23).....	84

Graf č. 1- relativní četnost (k položce v dotazníku č. 1).....	58
Graf č. 2- relativní četnost (k položce v dotazníku č. 2).....	59
Graf č. 3- relativní četnost (k položce v dotazníku č. 3).....	59
Graf č. 4- četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 6).....	62
Graf č. 5- četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 8).....	63
Graf č. 6- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 5).....	66
Graf č. 7- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 14).....	70
Graf č. 8- (k položce v dotazníku č.15).....	71
Graf č. 9- (k položce v dotazníku č.15).....	71
Graf č. 10- četnost odpovědí rozdělená podle pohlaví (k položce v dotazníku č. 18).....	72
Graf č. 11- četnost odpovědí podle rozdělení 1. a 2. stupeň ZŠ (k pol.č. 18).....	72
Graf č. 12- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 19).....	73
Graf č. 13- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 21).....	75
Graf č. 14- četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 21).....	76
Graf č. 15- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 16).....	77
Graf č. 16- četnost odpovědí podle pohlaví (k položce v dotazníku č. 16).....	77
Graf č. 17- četnost odpovědí podle místa bydliště (k položce v dotazníku č. 16).....	78
Graf č. 18- četnost odpovědí podle věku (k položce v dotazníku č. 16).....	78
Graf č. 19- relativní četnost odpovědí (k položce v dotazníku č. 17).....	79
Graf č. 20- preference společnosti pro využití volného času (k položce č. 13).....	83
Graf č. 21- četnost odpovědí (k položce v dotazníku č.23).....	84

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

1. *Jsi:*

- dívka
- chlapec

2. *Bydlíš:*

- ve městě
- na vesnici

3. *Chodíš na:*

- 1. stupeň ZŠ
- 2. stupeň ZŠ

4. *Kolikrát týdně chodíš do nějakého kroužku? (jedna odpověď)*

- vůbec
- 1x týdně
- 2x týdně
- 3-4x týdně
- více než 4x týdně

5. *Jakému kroužku se věnuješ? (můžeš vícero odpovědí)*

- Základní umělecká škola (hra na hudební nástroj, zpěv, výtvarný kroužek, taneční kroužek, dramatický kroužek....)
- Sportovní kroužek (hokej, fotbal, tenis, plavání....)
- Aerobik
- Bojové sporty (judo, karate
- Skaut
- Hasiči
- Nějaký kroužek v DDM (napiš jaký).....
- Nějaký z kroužků nabízených ve Tvé škole (napiš jaký).....
- Náboženství
- Jiný kroužek (napiš jaký)
- Žádný kroužek

6. Chtěl/chtěla bys navštěvovat: (jedna odpověď)

- více kroužků
- méně kroužků
- vyhovuje mi to, tak jak to je
- nejraději bych nechodil(a) do žádného kroužku

7. Do kroužků chodíš hlavně, protože: (můžeš vícero odpovědí)

- si to přejí moji rodiče
- kvůli kamarádům
- protože mě to baví
- abych se doma nenudil (a)
- do kroužků nechodím
- jiná možnost (napiš jaká)

8. Baví Tě Tvé kroužky? (jedna odpověď)

- ano
- některé ano, některé ne
- ne

9. Který kroužek Tě nejvíce baví?

10. Který kroužek Tě nejméně baví?

11. Pokud bys chtěl (a) navštěvovat více kroužků, proč to nejde? (můžeš vícero odpovědí)

- rodiče mi to nedovolí
- mám málo času
- na ostatní kroužky nemáme dost peněz
- v okolí není takový kroužek, jaký bych chtěl (napiš jaký bys chtěl (a) navštěvovat).....
- nechci navštěvovat více kroužků
- jiná možnost (napiš jaká).....

12. V době, kdy nemáš žádný kroužek, tak nejčastěji: (můžeš vícero odpovědí)

- nedělám nic, odpočívám
- trávím čas u televize nebo na PC (sociální sítě, hraní her...)
- trávím čas s kamarády venku
- trávím čas s rodinou (rodiči, sourozenci)
- čtu si
- učím se do školy
- mám tolik kroužků, že nemám jiný volný čas

13. S kým nejraději trávíš volný čas? (jedna odpověď)

- s rodinou (rodiči, sourozenci, prarodiči...atd.)
- s kamarády
- sám

14. S kamarády trávíš: (jedna odpověď)

- každý den
- pár dní v týdnu
- výjimečně
- vůbec

15. Navštěvuješ školní družinu?

- ano
- ne

16. Na počítači, mobilu nebo u televize trávíš: (jedna odpověď)

- méně než hodinu denně
- 1-2 hodiny denně
- 3-4 hodiny denně
- více než 4 hodiny denně

17. Nejvíce času z toho trávíš: (můžeš vícero odpovědí)

- sledováním filmů, seriálů na internetu
- sledováním pořadů v televizi
- na sociálních sítích (Facebook, Instagram atd.)
- vyhledáváním informací na internetu
- hraním her na PC nebo mobilu
- sledováním Youtube
- něco na PC tvořím (stříhám videa, tvořím webové stránky, fotografie atd.)
- jiná možnost (napiš jaká).....

18. Do školy se připravuješ a učíš: (jedna odpověď)

- každý den pravidelně
- výjimečně, jen když máme písemku nebo úkol
- vůbec

19. S rodinou (rodiči, sourozenci, prarodiči... atd.) si na sebe uděláte čas (hrajete si, povídáte si): (jedna odpověď)

- každý den alespoň chvilku
- pár dní v týdnu nebo o víkendu
- výjimečně
- vůbec

20. S rodinou (rodiči, sourozenci, prarodiči... atd.) jezdíte na výlety do přírody, do kina, divadla, na hrady, zámky... atd.: (jedna odpověď)

- téměř každý víkend
- jen o prázdninách
- výjimečně
- vůbec

21. Kontrolují Tvoji rodiče, co děláš ve volném čase? (jedna odpověď)

- ano
- ne
- občas

22. Kdo rozhoduje o tom, jak budeš trávit volný čas? (jedna odpověď)

- já sám /sama/
- rodiče
- někdy rodiče, někdy já
- jiná odpověď (napiš jaká).....

23. Nudíš se ve volném čase? (jedna odpověď)

- ano, skoro pořád
- ne
- občas

Děkuji za vyplnění dotazníku.